

Ба 48328

Надзбігінце

Літаратурна-се-
альманас польска-
срільні ўседеларужка-
аб'яднанне м.т.у
і пісьменнікаў „на-
ладняк“.

~~Б 81081~~
Б Н-17

Ба 48328

52 48328

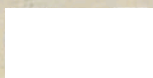
Пролетары ўсіх краёў, злучайцеся!

НАДДЗЬВІНЬНЕ

ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ АЛЬМАНАХ ПОЛАЦКАЙ ФІЛІІ

УСЕБЕЛАРУСКАГА АБ'ЯДНАННЯ ПАЗТАУ І ПІСЬМЕНЬНІКАУ „МАЛАДНЯК“.

Ба 48328

Л. едзец
1994 г.

ВЫ Д А Н Ь Н Е
[ПОЛАЦКАЙ ФІЛІІ „МАЛАДНЯК“.
ПОЛАЦАК, 1926 г.

Дек. ⁸⁰ min. № 156.074
31.1.20.

L. V. B.
№ _____ In. 211.172

МАДЗЬВІНЬНЕ

ПОЛАЦАК,
Друкарня
выд. „Чырвоная Полаччына“

25.04.2009

Н а ш ш л я х .

Народ, які знаходзіўся пад шматвяковым палітыка-сацыяльным і нацыянальным уціскам, мова якога разглядалася як мужыцкая, каравая, на якой нельга перадаць ні сваіх думак, ні пачуццяў. Зараз на гэтай мове, маладой (у літаратурным сэнсе), будзе пад кіраўніцтвам пралетарыяту і камуністычнай партыі, «нацыянальную па форме, пралетарскую па зместу культуру».

Літаратура, як пэўная зьява культуры, выйшла на шлях свайго разьвіцця, толькі з пары сацыяльнага і нацыянальнага вызваленьня Беларусі Кастрычнікавай рэвалюцыяй.

Мастацкія сілы, абуджаныя раскатамі Кастрычніка, на Беларусі, увайшлі ў арганізацыю Усебеларускага аб'яднаньня паэтаў і пісьменьнікаў «Маладняк».

Маладняк арганізаваўся якраз тады, калі пытаньне «Хто каго», паўстала і на культурным фронце. Вось чаму «Маладняк» адразу ухваліў у сваёй дэкларацыі не фармальна мастацкія літаратурныя напрамкі, а стала вызначыў сваю палітычную і ідэалёгічную пляцформу—па шляху да сацыялізму пад кіраўніцтвам камуністычнае партыі.

Шлях, выбраны «Маладняком» па апанаваньню літаратурай, як сродкам клясавае барацьбы, а ў руках пралетарыяту—сродкам сацыялістычнага будаўніцтва—не індывідуалістычнае апанаваньне, не канкурэнцыя, а калектыўная арганізаванасьць.

У калектыве і праз калектыў—вось шлях Маладняка. Маладняк за 3 гады свайго існаваньня мае сваю значную гісторыю, якая складаецца з гісторыі як паасобных філій, так і ўсяго аб'яднаньня ў цэлым, і зьяўляецца гісторыяй разьвіцця пралетарскае культуры на Беларусі.

Першы кругабег гісторыі «Маладняка» вызначаецца шпаркім ростам, павялічэньнем сваіх шэрагаў за кошт рабочых і сялян, масавым адчыньнем філій, студый і гурткоў, правядзеньнем шырокае вуснае агітацыі ў выглядзе публічных выступленьняў, дыспутаў, днівечароў, і масавым друкаваньнем творчасці, якая па ідэйнаму зместу была прасягнута захвальным непасрэднай барацьбой і трыумфам перамогі.

І гэта натуральна. Усякі новароджаны, калі ён выходзіць на сьвет, перш за ўсё падае свой голас—набіраецца паветра, каб штурхнуць свае сілы да жыцця. І чым мацней крык, тым ён здаравейшы. Такі крык—крык аб'яднаных мастацкіх сіл на Беларусі, крык моцны, які паказваў на жыццёвасць, здольнасць да працы, і вызначае першы кругабег Маладняка.

Зараз жа, гэты голас знайшоў водгук сярод гушчаў працоўных Беларусі, і прывабіў да сябе цікавасць.

За гэты кругабег свайго жыцця і барацьбы, «Маладняк» зрабіў два вялікіх і важных дасягненні: «палітычна заваяваў сабе дамінуючы стан у Беларускай літаратуры, умацаваў у ёй свае рэвалюцыйна-наватарскія ідэі, і выпрацаваў мэтады шырокае, літаратурна-грамадзкае працы, дасягнуўшы нябывалае блізкасці у злучнасці пісьменьніка з чытачом, пашырыўшы магчымасць выяўленьню новых творчых сіл таленавітым выхадцам з працоўных гушчаў.

«Маладняк»—першае на Беларусі згуртаваньне паэтаў і пісьменьнікаў, увабраўшы у сябе ўсе літаратурныя сілы на Беларусі, зрабіўся кузней рэвалюцыйнае беларускае літаратуры. К часу першага з'езду (лістапад 1925 году) аб'яднаньне налічвала каля 500 таварышоў, з якіх 123 сапраўдных сябры, астатнія студыіцы і гурткоўцы.

На адчыненні з'езда прадстаўнік Наркамасьвету сказаў наступнае: «цяпер вы ня знойдзеце ні воднай газеты, часопісі, дзе-б ня было процантаў на 75 матар'ялу маладнякоўскае працы, і трэба сказаць, што самая ўдалая па сваім зьмесьце, па сваёй ідэолёгіі, дынаміцы, гэта ёсьць тая частка нашае літаратуры, якую дае «Маладняк»... Матар'ял дзеля выхаваньня моладзі ў рэвалюцыйным духу і здольных да сыцыялістычнага будаўніцтва дае аб'яднаньне «Маладняк». Дадаваць што небудзь да гэтага ня трэба.

Маладняк,—гэта вынік рэвалюцыйнага разьвязаньня сацыяльнага і нацыянальнага пытанняў рабочымі і сялянамі пад кіраўніцтвам камуністычнае партыі. Маладняк выкліканы да жыцця дзеля будаўніцтва пралетарскае літаратуры на Беларусі. З паляпшэньнем дабрабыту нашае краіны, больш яскрава вызначаецца і клясавое распластаньне грамады.

На Беларусі у зьвязку з гэтым прайшла дыферэнцыяцыя мастацкіх сіл, адпаведна тым напрамкам, па якіх імкнецца жыцьцё паасобных груп грамады.

Маладняку прыйшлося правесці значную барацьбу ў сваіх шэрагах супроць розных хістаньяў з боку цэлае групы паэтаў

і пісьменьнікаў, але гэта змаганьне больш загартавала аб'яднаньне, больш канкрэтна паставіла пытаньне аб задачах літаратуры ў наш час і яе характару.

Полацкая філія ўсягды стаяла і стаіць на шляху, які заняло ўсё аб'яднаньне. Розныя хістаньні ў справе будаўніцтва пралетарскае літаратуры ў пераходны кругабег, якія маюцца ў літаратурным сьвечце па за Маладняком, нашае філіі не крануцца, і ня зрушаць яе з таго шляху, па якому яна ішла і будзе ісьці надалей.

Як было сказана вышэй, у гісторыі Маладняка, вялікае значэньне маюць гісторыі паасобных філій. Бабруйская і Барысаўская філіі ўжо падарылі свае зборнікі прыгожай беларускай літаратуры, Калінінская і Аршанская—свае часопісі. Полацкая філія ўносіць таксама свой уклад.

Полацкая філія заснавалася ў 1924 годзе. Першыя крокі працы філіі былі ня лёгкай. Полаччына нядаўна была тады яшчэ далучана да БССР, і працу прыходзілася пачынаць пры ня зусім спрыяючых умовах.

Полацак з яго вялікім гістарычным мінулым, Полацак дзе радзіўся першы беларускі друкар Францішак Скарына, Полацак—сталіца былой Полацкай Русі на руінах мінулага, на руінах іезуіцкіх кляштару і «православных цэрквей» будзе новае жыццё. Але спадчына мінулага засталася яшчэ і часамі воража цяжкае «носітель былога величия». Яскравым прыкладам гэтага можа служыць чорнасоценскае, вялікадзяржаўна шавіністычнае выступленьне ў друку Пшчолкі ў сёлетнім годзе, які сам паходзіць з Полаччыны.

Задачай «Маладняка» Полаччыны зьявілася разгортваньнем сваёй працы па Полаччыне, разьвеець імкненьні «пшчолак» якія тады цішком імкнуліся паралізаваць разьвіцьцё беларускай культуры.

Праз наладжаньне літаратурных вечароў і выступленьняў полацкія маладнякоўцы заявілі аб сабе, казалі моцнае слова аб разьвіцьці беларускай літаратуры і сваёю творчасьцю падмацавалі гэта.

Далей болей праца філіі посоўвалася наперад. Пачалі зьяўляцца маладнякоўскія творы на старонках, тады яшчэ выходзіўшай на расейскай мове, полацкай газэты.

Усё гэта абудзіла імкненьне да творчай працы сярод гушчаў вясковай моладзі Полаччыны. У рэдакцыю пачалі масава паступаць творы маладых вясковых паэтаў.

Шляхам выездаў і пісьмовай сувязі Полацкая філія разгарнула сваю працу шырэй.

Па райёнах пачалі арганізоўвацца гурткі. Пад кіраваннем Полацкай філіі яны пачалі працаваць над вывучэннем беларускай літаратуры і над выхаваннем тых творчых самародкаў, якія з'явіліся ў гэтых гуртках.

На сягонняшні дзень такіх гурткоў—3—у Вальнцох, Ветрын, Расонах і заложаны пачатак да арганізацыі такіх гурткоў у іншых райёнах.

Гэтыя гурткі на сягонняшні дзень яднаюць да 40 чч. моладзі, жадаючай вывучаць беларускую літаратуру і працаваць на культурным фронце. Сярод іх выхоўваюцца і будучыя паэты пісьменьнікі, творчасць якіх змяшчаецца ў гэтым зборніку.

Працуючы над сваім літаратурным выхаваннем «Маладняк» Полацкчыны пачаў рэалізаваць сваю творчасць праз выданне літаратурных старонак пры газэце і друкаванне асобных твораў у ёй-жа, і нарэшце, праз выданне літаратурнага дадатку пры газэце.

Маладняк Полаччыны сваёю творчасцю нясе ў працоўныя гушчы сваю радасную маладую песьню, пазбаўленую буралены мінулага, аваяную сучаснымі імкненнямі рабочых і сялян Савецкай Беларусі, да будавання сацыялізму.

Так з творчасці асобных філій, і асобных сябраў «Маладняка», складаецца беларуская пралетарская літаратура, нацыянальная па форме, якая магутым патокам увальнецца ў русло агульна-чалавечай літаратуры.

М. Грашчанка.

ЯНКА КУПАЛА.

Акоу паломаных жандарм...*)

На палеміку аб беларускай мове.

Акоу паломаных жандарм,
Сьліунём зарушыся у нару,
Сядзіць расейскі чынадрал,
«Слуга оечаству, цару».

*) Верш быў зьмешчаны ў «Савецкай Беларусі». Напісаны ў адказ на выступленьне ў друку супроць беларускай мовы некаторых вялікадзяржаўных шавіністаў з Полаччыны.

Ён сьніць былую моц і шыр:
Цары, царыцы, цэрквы, трон,
Пагромы, катаргі, Сібір...
О, Русь! прымі раба паклон!

Табе такой служыць па гроб
Ня кіну я, і расьцяразаць
Ня дам дзяржаўнасьці «оплот»,
Цябе, «единую», о, маць!

Здарма-ж двуглавы твой арол
Праз векі ў кіпцюрох трымаў
Мільёны ўбогіх хат і сёл,
Рабоў мільёны?... Не, здарма!

У твой ланцуг былі, о, Русь,
Уплецены з усіх бакоў
Украіна, Польшча, Беларусь
І сотня іншых «языкоў».

Цяпер, што бачу я кругом?
Пасад маўклівы збурэн скрозь...
Рэспублікі? ды з «языком»
З іх лезе кожная ўсур'ёз.

А ты, о, рускі мой «язык»!
Мой «обшчарускі», што з табой?
Табе слухмян быў мал, вялік,
Быў славен ты сваёй кляцьбой.

Табой сам самадзержац цар
Пісаў ланцужны свой закон,
Што маці Русь есі жандарм
Усёй Эўропы!..

І свой сон

Сьніць далей гэты царадвор,
Калі надыдзе яму дзень,
Ізноў пад лёзгат царскіх шпор
Свой распасьцерці чорны цень.

Ён гэты скінуты сатрап
Ня знае, што ў свабодзе жыць;
Яму дай вісельню, ды каб
На ёй «языкі» ўсе ўшчаміць.

Не па нутру, як сьмерць, яму,
Што беларускае дзіце
Бяжыць у сьцюжную зіму
У школу пазнаваць жыцьцё.

Спужаўся, што хлапчук ў лапцёх,
Напоўадзеты вёскі сын,
У роднай мове ўчыцца змог?...
О, стыдна, рускі «гражданин»!

Язык твой царскі ён табе
Ня выража, спакойны будзь!
Цябе тваім-жа ў кляцьбе
Ен не забудзе памянуць.

Былых ня выклічаш вякоў
І ты, Масквы кароннай гразь,
Парваных ня скуеш акоў,
З якой брахнёю ня вылазь!

Акопы, 5—VI, 1926 г.

Ліст да палачан народнага паэты Беларусі Янкі Купалы *).

Дарагі тав. рэдактар!

Не адкажэце надрукаваць гэты мой ліст у Вашай паважанай газэце «Чырвоная Полаччына».

У часе майго кароткага прабывання ў Полацку з прадстаўнікамі вышэйшага Беларускага Савецкага Ураду—Старшынёй Саўнаркому т. **Адамовічам** і Наркомаам Асьветы т. **Баліцкім**—полацкае настаўніцтва і учнёўства пасьвяцілі адзін вечар (11-га мая), прысьвечаны майму прыезду ў Полацк.

Трудна мне выказаць славамі сваю шчырую ўдзячнасьць і сардэчную падзяку за той мілы і гарачы і папраўдзе братні прыём слаўных і вольных палачан і палачанак, які быў мне аказаны з боку іхніх арганізацый: Акругкому, Чырвонай арміі, камсамолу, маладняка, настаўніцтва, вучнёўства, і інш. Я толькі магу адно сказаць, што па звароце у Менск, сталіцу БССР,—мае самыя лепшыя думкі будуць аб пралетарскім чырвоным Полацку.

Пажадаю Вам, палачане і палачанкі, каб тая першая падумка Вашага слаўтнага продка, ураджэнца г. Полацку, вялікага вучонага **Ф. Скарыны**, што для «людз псполітага» трэба пісаць кнігі на яго простаі зразумелай для яго мове, была заклікам да працы над эканамічным і нацыянальным адбудаваньнем нашае многапакутнае бацькаўшчыны.

Хай заціхнуць званы сафійскія і ім падобныя манастырскія званы, якія званілі славу князём, царом і астрогам, а няхай зьвіняць у Вас вечна песьні радасьці і волі нязьмеранай і дакацяцца гэтыя песьні вызваленьня аж туды—за пагранычныя слупы, дзе яшчэ Вашы браты і сёстры цягаюць ланцугі сацыяльнай і нацыянальнай няволі.

Пажадаю Вам, таварышы, дружна трымацца таго сыягу, які Вам дала вялікая пралетарская рэвалюцыя, а на варце і абароне якога стаіць праўдзівая барацьбітка за вызваленьне працоўнага людз ўсяго сьвету,—камуністычная партыя.

Няхай у Вашых думках вечна жыве адно жаданьне—гэта цьвёрда і нязломна працаваць для эканамічнага і культурнага падняцьця сваей Беларускай Сацыялістычнай Савецкай Рэспублікі.

Янка Купала.

Полацк, 12 траўня, 1926 г.

*) Ліст быў зьмешчаны ў газэце «Чырв. Полаччына» ў час прыезду Я. Купалы ў Полацк.

С. ХУРСІК

С. ХУРСІК.

Францішак Скарына.

(Аповесць).

I.

Тысяча пяцсот
трыццаты год быў суро-
вым, сумным і страшным
для усёй Беларусі і
асабліва для гораду Віль-
ні. Памятка аб ім надоў-
га засталася ў памяці
людзей якойсьці чорнаю,
непазбытнаю ды зьзяю-
чаю плямай— ганаю..

Вясна ў гэтым годзе прышла раньняя, захапліва-радасная,
пышная.

Шмат гадоў прайшло з таго часу, як бачылі беларускія
палеткі такую магутную ды дзівосна-пульхную зеляніну. Зялё-
ныя лугі, бясконцыя бы мора, усміхаліся кветкамі, зьзялі
мітульгой рознастайнай. Жыты, як хмары ў небе, вайдава-
ліся, плылі.

Радасьць людзей была бязмежнаю: усе чакалі багатага
жніва, вялікага ўраджаю.

Дні ішлі спакойныя, ціхія, нібы ў вырай журавы плылі.
А сонца прыпальвала ўсё мацней ды мацней.

Гэтак адсьмяліся, адцьвілі цэлыя тыдні, а на небе не па-
казалася ніводнага воблачка.

Пачаўся сухмень.

Занепакоілася, захвалявалася бяднота вясковая, замшаве-
ल्या вёскі нямы жаж абхапіў.

А багатая Вільня, тым часам, жыла спакойна, весела,
бястурботна. Сьпякоты дзён змяняліся сінімі вечарамі, паху-
чымі ды мяккімі чарнявымі начамі. У гэтыя ночы ў небе зоры

іскрамі пырскалі, часам падалі кудысьці ў ніз, як буйныя сьлезы з воч, зара з зарою цалаваліся.

Багатыя вільняне жылі весела і бястурботна...

* * *

Ліпнёвы дзень сканаў, захліпнуўся. Яшчэ пырскаў захад сьмехам лілёвым, але ў гэтым яго сьмеху ўжо чулася штосьці адпетае, аджыўшае, паканаўшае без надрываў,—такое, што ня можа вярнуцца назад, а бывае ў жыцьні толькі аднойчы.

Дзень сканаў, захліпнуўся. Ён утапіўся ў растопленым золаце вечару...

Вільня зашумела, залаташылася, аддалася вясёласьці. Вуліцы заліліся сьвятлом.

Гул вуліц і музыка начы зьліліся ў адзіную нявымоўную мэлэдыю, у вадзіны гімн жыцьцю...

Але нічога гэтага сёньня ня чуў і ня бачыў слаўны вучоны палачанін Францішак Лукіч Скарына. Ужо больш як з поўгадзіны ён узрушана хадзіў па сваім невялічкім, цёмным і суровым пакоіку.

У шэра-блакітным змроку начы яго аграмадная чорная фігура казалася нязвычайна вялічэзнай і магутнай, нібы з жалеза выкутай.

У кароткіх гукках, што вяляталі з-пад яго ног, і ў зложаных назадзе руках чулася непамерная, казачная моц.

Хадзіў па пакоіку і аб чымсьці упорчыва думаў.

— Трусень агідны!—вырвалася ў яго, нарэшце,—ліха няма на вас, ляхі!..

Спыніўся ля акна і застыў. Цьмяна-зеленаватае неба з золатам зор патыхнула на яго чымсьці блізкім і знаёмым, чымсьці родным, дарагім сэрцу, але даўно запамятаным. Стаў успамінаць.

— Гэта я на Полаччыне, дома, яшчэ ў дзяцінстве такія ночы бачыў, зялёнае неба,—ачнулася ў яго ў памяці,—калі я часта ў дзіцячым задуменьні сядзеў над шумлівай і бойкай Палатою, або над гордаю, магутнаю Дзьвіною... Колькі хараства там... і гора было...

І як хмары па небе, як цені па жытнёвым полі, паплылі ўспаміны прээстыя перад ім.

Вось ён бачыць сябе маленькім хлопчыкам, калі вучыўся ў Полацку ў царкоўнай шkolцы. Нахмураны, суровы настаўнік поўпісьменны важна ходзіць па клясе, як прыганяты, за чубы каго трасе, каго за вушы...

Патом Вільня.. Шчырае вучэньне... Пераход у каталіцтва, каб у Кракаўскі унівэрсітэт папасьці... Зноў напружаная праца...

Дыплём бакалаўра філэзофіі... Агіднасьць да ачумелай каталіцкімі ідэямі прафэсуры...

Далей вандраваньне аж у Гіталію, у Падуанскі унівэрсытэт... Мучэньні, нявымоўныя мучэньні... беднасьць бязьлітасная... Урачысты экзамен... Новы дыплём «доктара лекарскіх навук»...

Потым зноў вандраваньні... Знаёмства з друкарскай справай... Друкаваньне беларускіх кніжак у Кракаве... Адтуль выжылі... думалі, што забудуся на свой край, забудуся,—хто я!.. Тупавумныя!.. Воўк і той любіць сваё логава, свой куст, дзе радзіўся!..

— Эх, ня быць прыгнэту!—казаў Скарына скрозь зубы у голас і адышоу ад вакна.

— Алеська!—гукнуў ён праз хвіліну,—прынясі мне сьвятло!

Скрыпнулі злёгка цяжкія дзьверы і ў пакой увайшла з лямпаю у руцэ прыземістая дзячунка. Паставіла лямпу на стол, за якім заўсёды працаваў Скарына, і на дыбачках выбегла з пакою.

Скарына расшпыліў на сабе сваю доўгую чорную мантыю і прысеў за стол. Порстка адгарнуў убок кавалачкі дрэва, на якіх ён вырэзваў узорь, каб пасья аддрукаваць іх у кніжцы, узяў невялічкую дошчачку з недакончаным узорам і пачаў яго асьцярожна дамалёўваць, каб пасья было як вырэзваць.

Цёмна-сінія вочы ўпіліся ў вузор. Белая, як мармур, правая рука паслушна выводзіла чорныя рыскі, фігуркі. У моманты перапынку чуць прыкметнаю дробнаю дрыгвоткаю дрыжэлі доўгія пальцы...

А калі рука выводзіла нязвычайна цяжкія завітокі, то твар мастака напружваўся. Па ім пачыналі перабягаць цені, уздрыгваць мускулы ды вялікі, крыху вуглаваты, падбародак...

Прайшло толькі некалькі хвілінак і на твары Скарыны і сьлядочку не засталася ад нахмуранасьці і незадавальленья. Цяпер па ўсім яго абліччы разьлілася якаясьці ласкавая, мяккая замілаванасьць да гэтых чорных выкрунтасаў—завітоў, да справы. Мажліва, што ў гэты момант дзесь глыбока ў сэрцы думка пашчотная зацяплілася ды зазьзяла на твары цёплаю і мяккаю ласкавасьцю.

Зайдзі ў гэты момант у яго пакой хто-небудзь пабочны, дык і падумаць ніколі не падумаў бы, што гэта сьядзіць за такою простаю справаю той вялікі палачанін, «бакалаўр філэзофіі» і «доктар лекарскіх навук», чьё імя вядома ўсяму вучонаму захаду, хто адмовіўся ад пыху і блеску каралеўскіх двароў абы толькі працаваць на карысьць свайго народу.

Але-ж Скарына мала лічыўся з тым, што пра яго могуць

сказаць людзі, што на яго могуць паглядзець з кплівым задзіуленьнем. Справа для яго была ад усяго даражэй. Вось надрукаваць бы яму кніжку лішняю ды даць яе для навучання не багатыром, не князём, а «людю простаму, паспалітаму», як ён часта сам казаў. Вось гэта было для яго ўсім. Вось таму і сядзеў ён так пільна над сваёю працаю ды старанна выводзіў рыскі, завіткі, фігуркі: усё-ж кніга будзе прыгажэйшаю.

— Яшчэ толькі адны суткі,—думаў Скарына за працаю,— і выйдзе новая кніжка. Гэта—зьялікае сьвята!.. Кожная новая кніжачка—крок да самазабароны, вялікі крок да перамогі беларуса-бедняка над сваімі ворагамі! Хай ідуць да сьвету, вучацца, разумеюцца, каб цемра беспрасьветная не асіліла, во! аг люты і бязьлітасны не асядлаў, не запанаваў бы!..

Так сядзеў, углыбіўшыся ў сябе, аддаўшыся дарагім і блізкім сэрцу думкам і пільна з захапленьнем працаваў.

— Юры Лукіч,—раптам гукнула за дзьвярыма дзяўчынка, што прыносіла ў пакой лямпу,—Даніла да вас прышоў!

— Ага?.. Калі ласка.. Хадзі, браток... Ну, як там?..

— А нічога. Ужо ўсё гатова.. Набралі... Усё якраз, толькі малюначкі,—сказаў, увайшоўшы Даніла (высокі танклявы хлапец, год дваццаці пяці, адзін з найлепшых супрацоўнікаў Скарыны ў яго друкарні).

— Я зараз канчаю, прасядзь пасядзі,—прагаварыў Скарына ня кідаючы працы і нават вачэй ня ўзьняўшы.

Даніла ціха апусьціўся на абітае зялёным сукном крэсла і сумотна сучыўся.

— Ну, што чутно, Даніла?.. Мо дзе навіны якія?.. Я сёньня, дык цэлы дзень працую, ня вылажу з пакою,—спытаўся Скарына.

— Сумныя. Адно гора-горкае.. Кажуць, што маскоўскі цар сабірае вялікае войска.. Зноў усё дашчэнт зруйнуюць... Быццам крыві мала. І так ці цеперся палюць, нішчаць усё... божа—божа!..

— Ты ад каго чуў?—зацікавіўся Скарына і на момант дапытліва спыніўся на смуглым засмучоным твары Данілы.

— У горадзе адзін пан польскі казаў.

— Хто такі?

— Якійсьці Кубінскі.

Касая дрыгвотная ўсьмешка перацяла ў Скарыны вусны. З-пад нахмураных броваў бліснулі іскаркі.

— Ёсьць каму верыць?—саркастычна прымеціў ён,—я гэтага пана нядаўна з пакою пратурыву, морда яго ляская! Ведаю іх, крывапійцаў гэтых!

— Калі-ж гэта?.. Сёньня?...

— Сёньня.

— І завешта?

Скарына прыкра паморшчыўся. Урэшце, адказаў.

— Вар'ят! Ці-ж я ведаю, ці пазычаў мой пакойны брат у яго грошы, ці не, а ён чамусьці ка мне чэпіцца: «аддай», шляхецтвам сваім выносіцца недарэчным, а «доктар лекарскіх навук», дык гэта яму нішто!.. Я сваім розумам і цярплівасьцю дабіўся «доктара лекарскіх навук»... Ну і паказаў я яму яго шляхецтва!

— Няўжо так узялі і выгналі?

— Што-ж мне з ім валаводзіцца? Узяў да пратуры! Мяне увесь Захад ведае!.. А хто ён? Крывапійца!

Дзеля чаго яны цяпер слыхі такія разносяць, што быццам маскоўцы на нас вайною зьбіраюцца? Гэта ўсё запужваюць...

Вуні хочучь. Гэта знамянуець, да сваіх рук нас хочучь прыбраць і... ужо, па крысе, прыбіраюць!..

— Ня можа гэтага быць?!

— Яно так ёсьць. Толькі шмат хто гэтага ня бачыць, а шмат хто бачыць, ды толькі радуецца гэтаму...

— Хто-ж няволі будзе рад?—наіўна здзівіўся Даніла.

— Гэтай няволі радуюцца нашы багатыры, паны, бо польскае панаваньне нясе з сабою няволю толькі для сялянства, яно нясе з сабою для сялянства паншчыну, яно заставіць яго на сябе дарэмна працаваць. Вось таму і хінуцца нашы паны да польскіх паноў, вась таму яны і мовы роднае зракаюцца, звычайу, ды сваіх дзяцей пасылаюць для навучаньня ў польскія школы.. Зраднікі!..

— І народ маўчыць?

— Што-ж народу рабіць?.. З аднаго боку маскоўцы паляць нашы сёлы і гарады, а з другога боку—і палякі кожную часіну гатовы рынуцца гэта-ж чыніць... Пятля на шыю накінута ды зацягваецца павольна... Палякі гэта бачаць ды выкарыстоўваюць, насядаюць з вуніяй.

Даніла нэрвова ўсхапіўся з крэсла і шпарка пачаў хадзіць па пакоі. Цераз некалькі хвілін суровы і сумны спыніўся супроць Скарыны.

— Няўжо-ж наша дзяржава прападзе, народ загіне?!.. Доктар, вы-ж вучоны чалавек, скажэце?!..

— *Omnia mutantur*—усё перамяняецца,—казалі калісьці рымляне—адказаў ціха і паважна Скарына,—усё можа быць... Можа здарыцца так, што народ і ня вытрымае прыціску, памрэ, закоціцца, як сонейка за лес...

— Ня быць гэтаму, доктар!..—ускіпяціўся Даніла, бліснуўшы чорнымі зранкамі,—мы народ абаронім, хоць бы за

гэта жыццё прышлося аддаць. Усе да адзінага, калі трэба будзе, загінем!.

— А што з гэтага?—Сумна адказаў Скарына,—гэта ня выхад з палажэння, што мы ўсе загінем.. Ды хто ўсе?.. З паноў мала хто вытрымае да канца.. Яшчэ з маскоўцамі будуць усе змагацца, а супроць палякаў—не.. думваюць, што з вуніі, злучэння з палякамі, толк выйдзе.. Распачаць змаганьне і з маскоўцамі і з палякамі—гэта значыць без пары сябе загубіць..

— Але чаго маскоўшчыне гэтай хочацца?.. Ці даўно сама под татарваю была.. Чуць-чуць сама вызвалілася, ужо другога імкнецца заняволіць.. Вось народ дзе бязьлітасны!.. І што рабіць?.. што рабіць?..

— Трэба сялянства ратаваць.

— Як?

— Трэба адукоўваць яго,—задуменна адказаў Скарына, нібы сам з сабою разважаючы,—гэтым мы яго захаваем ад ворагаў, не дадзім яго на злежу ім.. Калі і зваліцца на яго няшчасьце, то лягчэй яму будзе вызваліцца ад яго.. Трэба кніжак больш даць, а то можа запанаваць чужая кніжка, чужая мова, і народ тады—памёр!..

— Не дачаканьне ім!.. Зубы паломяць!.. Апошнюю сарочку здымем з сябе, а абаронімся!..

— Апошнюю сарочку,—толькі пранеслася ў галаве ў Скарыны. Ён нічога не адказаў. У пакой усунулася якаясьці цяжкая, самлелая ціша ды злавіла іх. Нікому з іх не хацелася парушаць яе, бо, здавалася, зрабі толькі хоць адзін гук і гэта ціша выдасць гаспадара яго, падхопіць нотку дрыжання, гора, ці сумнення ў голасе ды і панясецца з ім усюды, на паказ..

Скарына ізноў узяўся пільна за працу, якую часова быў спыніўшы.

— Ну, на, вузоры,—хвілін цераз пяць,—звярнуўся ён да Данілы.

Апошні хуценька узяў іх, закруціў у чырвоную хустачку, развітаўся нэрвова і вышаў.

А Скарына задумаўся. Цёмна-русыя паймы валасоў вострымі грабенчыкамі выбіліся між пальцаў з пад белай рукі і дрыжэлі, як жывыя.

Думкі беглі і мяняліся, як гукі ў песьні, як у сэрцы кроў!..

— Не дамся ў крыўду!.. Адукацый, розумам пераможам ..

На-днях кніжка выходзіць, трэ' было-б друкароў маіх крыху падахоўціць... Працуюць добра, сумленна, ня лічацца ні з чым... А грошай хоць бы капеечку дзе ўзяць. Сродкі нашы амаль усе вышлі...

Ды як-жа і працу бяз сродкаў пашырыць?.. Шмат кніжак ня выдасі..

А час уходзіць... Чакаць ні хвілінкі, ні капелечкі ня можна, бо пятля на шыі народу ўсё больш і больш зацягваецца.

Скарына раптам устаў з-за стала і, ашчарэпіўшы голаў рукамі, заснаваў па суровым і хмурым сваім пакоіку.

— Люду, мой люду!.. Як цябе ратаваць?!.. Адкуль сілы ўзяць?!..

Але ўсё наўкол маўчала, нібы прытаіўшыся; толькі ціша ў пакоіку становілася ўсё званчэйшаю і званчэйшаю ды за вакном, на дварэ ўсё сыпаліся й сыпаліся з неба зоры залацістыя, сыпаліся буйныя, спакойна, як з воч маткі сьлёзы над дзіцячаю магілкаю.

II.

Вялічэзнай, сумнай і цяжкаю, нават гнятучай, аграмадзінай выглядзеў сярод звычайных драўляных будынкаў Вільні мураваны Троіцкі кляштар.

Высокія і войстрыя, як пікі, вежы, мураваныя сьцены наўкол і такія-ж мураваныя будынкi з маленькімі акенцамі з кратамі, як у вастрозе, нявольна ранілі кожнага глядача сваёй завостранасьцю і наганялі нявымоўны смутак і невядомы страх сумнаватай няпрыветнасьцю і цяжкасьцю.

Замкнуўся гэты кляштар ад акаляючага яго кіпучага жыцця ў мураваныя сьцены і жыве сваім уласным маленькім жыццём, з сваімі цікавасьцямі, з сваім горам і радасьцямі.

Сёння, як і заўсёды, кожны тут быў заняты сваёю справаю з самага ранку: большасьць манахаў малілася, некаторыя фізычна працавалі, а некаторыя, найбольш адукаваныя, сядзелі ў сваіх кельях ды перапісвалі кнігі. Былі і такія, каторыя, замест малітвы, саматужным чынам усьціхамірвалі свае палы, задавальвалі цела «грэшнае».

Старэнькі ігумен, айцец Анісім, чуты сьвет пачаў рабіць абход па кельях.

Першым чынам, чуць чутна падкраўся да кельлі «зло адзержымага бясамі». Прыслухаўся. Там чуліся якіясьці пастукваньні і нібы нэрвовыя ўздрыгваньні.

Ігумен прытка адчыніў дзьверы. На падлозе ля сьценкі штосьці чорнае вялізнае латахнулася і хутка шмарганула рызаю.

— Ахрэм. бога ты не баішся?..

Вялікі, здаравенны чорны манах, дрыжучы ўсімі членамі, узняўся на ногі і зараз-жа апусьціўся на каленькі перад ігуменам.

— Аз грэшан есьм,—балесна пачаў манах, ня ўздымаючыся,—праз усю ношч маліўся. Токма расьніцы зьвёў,—бачу: ідзе жанчына, якая была мне калісьці знаёмаю... уся як ёсьць, голая... усьміхаецца, маніць мяне... А яна такая поўная, пабная...

Я загарэўся, кінуўся

Прачнуўся, памаліўся... А яна ўсё ня выходзіць з галавы... Зноў мяне пацягнула, а ўспрацівіцца не магу, сілы не хапае... кроў у мазгі стукае, я і пачаў каб ад сэрга адлягло

— Маліся, сын, маліся!... Гасподзь Хрыстос скажаў: Ашчэ цябе левая рука змушчае, то вазьмі адсячы яе ды выкінь»...

— Уладька праведны!—перабіў яго манах, лепей бы я зусім бяз гэтага радзіўся; як-жа я адсяку?!

— Маліся, сын, і пасьціся і гасподзь бог памілуе цябе і правазі нясе.

Айцец Анісім перахрысьціў яго і найшоў далей рабіць абгляд, а «грэшны» Ахрэм прычыніў дзьверы сваёй кельлі, прыслушаўся да крокаў ігумена і ўноў заваліўся да сьценкі.

Прайшоўшы па ўсіх кельях, айцец Анісім даў, каму трэба было, належныя настаўленьні, рады, пахрысьціў усіх-сустрэчных і папярэчных, зрабіў некаторыя распараджэньні на гаспадарцы і, урэшце, зайшоў у сваю келью, каб крыху адпачыць.

Прысеў. Цяжка перавёў дыханьне. Пагладзіў рукою доўгую клінаватую бародку, якая выступала белай ручайкай льну з-пад доўгага тонкага, крыху кручкаватага носу. Чорныя, выцьвіўшыя ад старасьці, вочы бяссэнна моргалі, ня то—блудзілі дзесьці ў паветры.

Яшчэ ня ўсьпеў айцец Анісім сабрацца з якой-коледы думкай, як ціхі стук у дзьверы парушыў яго спакой.

Стрыгануў вачыма. Паморшчыўся, аднак хутка прыняў, звычайны для яго, строга-набажны від і сказаў—прашу.

Нясьмела і сукромна ўвайшоў яго паслушнік.

— З якою вельцію?—Ціха зьвярнуўся да яго айцец Анісім, даў пацалаваць яму сваю руку і мэханічна блаславіў яго.

— Прышоў стараста царкоўны Грыгор; той самы, што быў у нас пазаўчора,—усё так-жа ціха паведаміў паслушнік і парабскі схіліў уніз голаў.

— Хай войдзе—загадаў ігумен, паправіў на аналоіку вялічэзную пэрагмэнтную кнігу з срэбным крыжам на ёй і ў чаканьні схіліўся над столікам, што стачў перад ім.

Цераз хвіліну, наймела ступаючы і спатыкаючыся, увайшоў Грыгор.

Гэта быў нізенькі чалавечак з аграмаднаю калматаю галавою і маленькімі жывымі і жорсткімі жоўтымі вачыма.

Вопратка бедная. Доўгая белая саматканая сарочка, падпярзаная чырвоным з узорамі самаробным паясом, даходзіла амаль што да самых палатаных каленак.

Босыя ногі, як і рукі, кідаліся ў вочы сваёю непамернаю вялічынёю і такою бруднасьцю, што, здавалася, быццам бы ён толькі-што воз сорак гною ў полі рукамі разьбіў. Відаць было, што мала сьветлых хвілін бачыў у жыцці гэты чалавек.

На момант спыніўся ля дзвярэй. Урэшце, ступіў крокі два наперад ды кінуўся прад ігуменам на каленкі.

Ігумен даў пацалаваць яму руку і нярухома пачаў чкаць.

— Сьвяты айцец, уладыка, — узрушана пачаў стараста, — жыццо наша гіне!.. А дажджу як няма, дык і няма! усе поле... сонца усё выпальвае... з голаду, значыцца, прыдзецца памеі... а суседзі мае лаюць мяне... значыцца, і наш поп-айцец маліўся і другі бацюшка маліўся і вы, сьвяты айцец, маліліся і шаптуноў ужо мо' з дзесяць малілася, а дажджу як няма, дык і няма!.. Чорт яго ведае!..

— Супакойся, сын, — папрабаваў айцец Анісім супакойваць Грыгора.

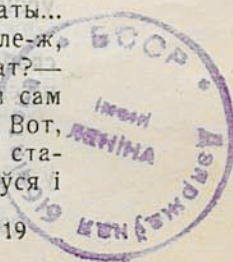
— Дык дзе-ж, бацюшка бачылі?.. дык суседзі-ж мне жыцця ніякавага не даюць, значыцца, лаюць мяне... «Ты, — кажуць, — гадэюка, грошай папу (значыцца, вам; бацюшка) не аддаў, а прапіў, кажуць іх, а поп, кажуць, за гэта кепска памаліўся, таму і дажджу, кажуць, няма»!.. Дык, я думаю, сьвяты айцец, мо' яшчэ з разочак можна памаліцца ды каб ізноў з гэтым самым, як яго!.. з гэтым?.. з крапілам!?

— Супакойся, — па хвіліне маўчаньня, з ноткай незадавальненьня ў голасе, прагаварыў айцец Анісім, — гэта ўсё за грахі, за грахі за нашы цяжкія, за праступкі!.. але будзем маліцца: бог міласьціў!

Уздыгнуў. Сашчапіў рукі. Падняў вочы ўгору.

— Многа ёсьць на сьвеце сваявольства, непаслушэнства, бясчынстваў і гэрэсяў бога-праціўных, і гасподзь бог наш карае за гэта нас!..

— Вось гэта дык праўда!.. Яй-богу, праўда! — пачаў паддэбрывацца Грыгор, — шмат, ой шмат, мы, бацюшка, вінаваты... вядомая рэч — халопы.. Яно так і ёсьць, што халопы.. але-ж, бацюшка, мне ніякавага жыцця няма ад іх! Хто вінават? — Стараста? Ты, кажуць, стараста, грошы браў, а ці-ж я сам маліўся?.. вельмі я шмат разумею ў гэтым маленьні?... Вот, скажам, як баран у новых варотах?! А за ўсё адказвай стараста!.. Ну дык ці-ж гэта-ж добра?.. га?.. Бацюшка маліўся і

8 мрт 84-9

ўсе маліліся, а я толькі грошы плаціў... што я ведаю, як тут што?! Усе маліліся, а бог ні капелечкі не дапамагае... мо' і я тут вінаваты: мо' рука ў мяне такая: цяжкая?.. хто яго ведае?!

— А не дапамагае таму,—пачаў забараняцца айцец Анісім,—таму, што сярод пшаніцы ёсьць плевелы!.. і з-за іх нас гасподзь-бог наш і карае, ня ўнемле маліцьве нашай... Так-так!..

Токмо малітва шчырая і гарачая, пакаяньне і добрыя ўчынкі вывядуць нас на пуць ісьціны... і гасподзь-бог тады ніспашле нам благадаць сваю!..

— Так-так, бацюшка, разумею, рэзумею,—перабіў ігумена Грыгор,—дык кажаце, што тутакі Плевіл якісьці вінават?.. Ды я, каб убачыў яго, то яй-богу-ж на шматкі разарваў-бы!

Грыгор скамячыў кулакі, нібы ён вось-вось з кім у бойку ўступаў, і так гэраічна пасунуўся з імі да айца Анісіма, што той аж зьбялеў ды рукі ад страху расставіў, як-бы забаранячыся ад нападу.

— Супакойся, сын!—урэшце выгукнуў ён здаўленым голасам,—што гэта? Гэта смуцьянства!..

Грыгор адхіснуўся назад, як паднятая былінка касою.

— Не—не—не, бацюшка; вы ўжо і перанужаліся?.. Я толькі так... бачыце, мужчыны лаюць мяне...

Змоўк і сагнуўся ля дзьвярэй, нібы просячыся, каб яго хаця ня білі тут.

— Грэшнікі мы ўсе і плевелы мы самі,—ізноў пачаў айцец Анісім навучальным тонам, але раптам абарваўся, бо ў гэты момант ізноў пачуўся стук у дзьверы.

Зноў увайшоў паслушнік.

— Хто яшчэ якую патрэбу да нас мае?

— Друкар прышэд.

Айцец Анісім палахліва прыўстаў.

Хто-хто?—запытаўся ён узноў.

— Друкар нейкі, заве сябе Скарыною.

— Друкар Скарына?!—Ускрыкнуў ад здэзіленьня ігумен і тройчы перахрысьціўся,—упасі, го-падзі, ад гэрэціка!.. ад наважджэньня дэявальскага!..

Затаропіўся. Пералажыў левую нагу цераз правую, потым правую цераз левую, потым уноў левую цераз правую, а, урэшце, прыўстаў і ўжо зусім звычайна сеў.

Пальцамі пачаў кнігу церабіць і папраўляць на ёй крыж срэбны, які й бяз гэтага ляжаў акуратна; другою рукою схопіўся за залаты крыж, што вісеў у яго на грудзёх.

— Вайдэце—дрыжачым голасам папрасіў айцец Анісім.

Грыгор крокі два адступіўся ў кельлю і ўставіўся вачыма ў дзьверы.

Роўнаю і цвёрдаю паходкаю ўвайшоў Скарына. У кожным яго руху адчувалася спакойная гордасьць, паважнасьць і сіла.

Прывітаўся. Заўважыўшы неспакой ігумена, паморшчыўся і на момант адвёў убок свой погляд.

— Выбачайце, вы будзеце ігуменам?—спакойна і ветла спытаўся ён у айца Анісіма.

— Так-так-так!..

— Я—доктар Скарына!..

— Так-так... вельмі рад... садзецца, калі ласка.

Скарына прысеў на пададзенае паслушнікам крэсла.

— Справа вась у чым,—пачаў ён цераз некалькі момантаў,—я—доктар лекарскіх навук Скарына (я думаю, што вы крыху аба мне чулі?).

— Так-так-так,—у знак згоды затараторыў айцец Анісім.

— Дык вась,—працягваў далей Скарына,—а цяпер я тут кірую друкарняй...

— Вельмі цікава,—перабіў яго ігумен,—я дык ні разу гэтай рэчы ня бачыў... Што там такое... ведаю, што кніжкі там неяк пішуць, а як?..

— Ня дзіва, што вы ня ведаеце,—з гордасьцю заўважыў Скарына,—друкарні ёсьць толькі ў немцаў, у чэхаў, да вась я ўтварыў, у нас, а больш нідзе, ні ў адным краі ня знойдзеце...

Твар яго засьвяціўся чуць прыкметным сьветам ціхай і цёплай радасьці.

— Гэта спанарод такі:—дабавіў ён цераз некаторы час,—рэч, праўда, хітравумная... Тут і варштат, і літары, і вузоры, і шмат чаго іншага... наогул, лепей было-б, каб вы калі-небудзь самі да нас зайшлі...

Грыгор увесь час стаяў ля сьценкі нібы слуп і толькі часта вачыма ўспаленымі лыпаў.

— Іш ты,—толькі вырывалася, падчас, у яго з вуснаў,—га?..

Айцец Анісім таксама замёр на адным месцы і толькі мацней сьціскаў рукою крыж залаты.

— Я прышоў да вас, айцец ігумен,—прыступіў проста да справы Скарына,—каб утварыць з вамі адну згоду, згоду вельмі вялікага значэньня, згоду ня толькі карысную для мене, для вас, але і для ўсяго нашага краю.

— Так... чаго хошчаце вы ад мяне, грэшнага раба божага?—устрыожана запытаўся ігумен і тарапліва-недаўменна заморгаў вачыма.

— Я хацеў-ба-б запрасіць вас да сябе ў супольную справу?..

— Што вы?.. што вы?...—яшчэ больш напалохаўся ігумен,—

мзя справа сукромная; памаліцца за душы нашы грэшныя... гэта так...

— Паважаю гэта, — ветла сказаў Скарына, але бачыце, цяпер сьвет стаў крыху інакшым, як быў раней, цяпер людзі пачалі навучацца прамудрасці рознай жыццёвай... Я быў на З:хадзе... Там народ жыве інакш ад нашага, у многа крат лепей... Там многа вучоных, нават людзі паспалітыя, простыя, там шмат праўсьпялялі ў навучы, а ў нас — цемра. А нявучоных людзі — гэта тая-ж самая жывёла, толькі што душа ёсьць, але душа гэта... сляпая... Вучоны чалавек і жыцьцё сваё ўмее лепей утварыць... Ад нявучонасьці шмат зла на сьвеце і несправядлівасьцяй...

Вось я і думаю, што і ў нас ужо пара пачынаць вучыць люд. Патрэбна шмат кніжак... таму і залажыў я тут сваю друкарню... Хай сеюцца веды... Хай будзе сьветла і прыгожа і ў нашай старонцы.

Спыніўся. А айцец Анісім, схіліўшы на бок голаў глыбока аб чымсьці думаў. Не варушыўся. Сядзеў, нібы зачарованы.

Скарына казаў далей:

— Я маю друкарню, я маю майстроў, а вы дапамажэце мне сродкамі?.. Наконта прыбытку, я думаю, мы таксама згодзімся.

— Ха!.. — бы ад сну абудзіўся айцец Анісім, — а нашто-ж вам люд праваслаўны?.. вы-ж католік?.. Нашто, мы мы вам?!.. Га?!.. вучэце католікаў?!..

Гэтыя словы былі так шчыра-фанатычна і ў той-жа момант нечакана сказаны, што ў Скарыны адразу па ўсіх нэрвах драпанула і па твары забегалі цені адна хмурней другой.

Аднак, ураз-жа аправіўся. Усьмешка скрывіла вусны. У вачох бліснуў аганёк.

— Дык, па вашаму, я ня маю права для свайго народу працаваць?! — адказаў Скарына запытаньнем і бліжэй нахіліўся да ігумена.

— Хэ-хэ-хэ! — кпліва захікаў айцец Анісім, — якое-ж тут права, калі вы самі, па сваёй уласнай ахвоце, зракліся гэтага «людю паспалітага», зракліся яго веры!..

— Дазвольце, айцец ігумен, — абарваў яго Скарына, — бог — адзін, але-ж там... а, урэшце, — гэта мая асабовая справа!.. А калі хочаце ведаць, чаму я перайшоў з праваслаўя ў каталіцтва, то дазволіце вам паведаміць, што гэта было тагды модным, як і цяпер, я быў маладым, але самае галоўнае. гэта мне трэба было атрымаць асьвету вышэйшую ў Кракаўскім унівэрсытэце, а праваслаўных туды ня прымалі... але цяпер гэта каталіцнасьць для мяне ня мае аніякага значэньня...

Паміж іншым, трэба згадзіцца з тым, што ў каталікоў царкоўная справа больш арганізавана пастаўлена, чым у праваслаўных, там хутка вар'ятамі пастануць усё: дыхнуць нельга!.. асабліва ў Польшчы..

— А ўсё-ж вам міла яшчэ каталіцтва: усё-ж вы яго яшчэ ня кінулі?.. Што-ж будзеце каталіком, а нас праваслаўных пазбаўце ад інквізіцый і іншых богапраціўных спраў!..

— Айцец ігумен,—раптам узрушыўся Скарына,—Да я-ж працую для праваслаўных... Аб каталіцтве я толькі так гавару, а для мяне ўсёроўна.. Я вам кажу, што мне трэба было вучыцца, ну таму ўзяў дый перайшоў у каталіцтва.. Мэтаў рэлігійных я ніякіх ня маю: гэта мяне ня цікавіць..

— Рэлігійных мэтаў, кажаце, ніякіх ня маеце?—усё наступаў айцец Анісім,—а з майго кляштару, дык, па вашаму, і можна ўтварыць вярцеп разбойнікаў?.. Га?!

— Айцец ігумен,—спакойна зазначыў Скарына,—вярцэпаў нішто ніякіх ня будзе ўтвараць, мы будзем толькі кніжкі друкаваць, кніжкі добрыя, рэлігійныя і ня ў кляштары!.. Вы дайце толькі сродкі!..

— А сказаць, па праўдзе,—пачаў ігумен, скрывіўшы хітранькую грываску,—нашто гэтыя кніжкі? каму яны патрэбны?.. Я лічу, што яны нават шкодны!..

— Як-та?—здзівіўся Скарына,—кнігі шкодны?.. вы хіба жартуеце?!

— Я—ігумен, і мне жартávaць не належыць!..

— Прабачце. Але можа будзеце ласкавы растлумачыць, чаму, павашаму, кніжкі шкодны?

— Зусім проста.—пачаў гіранічным і высокамерным тонам ігумен,—вы былі ў немцаў і бачылі, што там робіцца?.. Як гэта вам падабаецца?.. Што робяць там халопы? Ёсць там права хоць якое, ці закон?.. Ці можа лепей, каб раб сваім гаспадынам кіраваў?.. Га?.. А хто ў гэтым вінават?..

— Я інакшай думкі трымаюся,—толькі ўставіў Скарына.

— Не-не... вы не перабівайце,—ужо зусім пасьвецкі разважаў і спрачаўся айцец Анісім,—дайце дакончыць... А чаму ў немцаў столькі гэрэсіяў розных зьявілася?.. Хіба ва ўсім гэтым ня кнігі вінаваты?.. Кніга і толькі кніга!..

Скарына маўчаў ды толькі пільней прыглядаўся да ігумена.

— Дык, па вашаму, люд наш трэба так і пакінуць у цемры, без асьветы, у нішчаце?—абурывся Скарына,—трэба, каб ён толькі жывёлаю застаўся?.. Да вы, бадай і ў хрыста ня верыце?!

— Гэта вы мо' ня верыце?—энэргічна абарваў яго прамову ігумен,—люд трэба навучаць, я не кажу, што ня трэба,

але навучаць яго належыць ізусна—так, як у нас, на сьвятой Русі, з даўных заведзена!. Вось як!

Скарына паморшчыўся, насупіў густыя бровы і моўчкі ўзняўся з крэсла. Склаў на грудзёх рукі, разы два павярнуўся па кельлі ды ізноў заставаўся супроць айца Анісіма.

— Дык кніжак, значыцца, не патрэбна нікому?

— Для «лепшых» людзей хопіць кніжак, што напішуць схімнікі і манахі... А падругое, вы-ж самі ня духоўнік: што вам да гэтае нявучонасьці халопскае?.. Якую вы маяце праву ў гэтыя справы ўмешвацца?.. Вы дохтур—ну і лячыце сабе людзей, дапагайце ім у нядугах іх цялесных?..

— Вы кажэце, што ад кніжак зьявяцца беспарадкі, а я кажу, што гэтых беспарадкаў у сто крат будзе больш, калі люд будзе не асьвечаным... Цяпер час такі, што ў многіх старонках жыцьцё старое ломіцца; ёсьць, бязумоўна, і беспарадкі; вядомая рэч: кожны раз пры перабудове бывае гэта...

Аб гэтым аб усім чуткі даходзяць і да нас, люд прыслухоўваецца, бярэ сабе ў глузд, могуць і ў нас такія беспарадкі пайсьці, бо няпісьменны люд усё бярэ на веру, а сам ня можа зьверыцца па пісаньнях. Асьвета людзей паспалітых накіруе толькі на добры шлях... Дапамажэце нам?!

— Ха-ха-ха!.. дапамажэце,—разыйшоўся айцец Анісім,—вы думалі, што калі вы будзеце там на сваёй гэтай друкарні па сто кніжак у дзень пісаць, ды татна іх прадаваць, дык у кляштару ўвесь даход адаб'еце, прымусяце манахаў з голаду паміраць, думалі, што манахі кніжную справу так і акінуць? Ха-ха-ха! З намі бог!.. Да я вас і вашы кніжкі праклёну прадам, фак што ў вас ніхто ні аднэй ня купіць!.. А я—сто манахаў і схімнікаў богаўгодных за пісаньне кніжак засаджу, і мы ваша дзьявальскае наважджэньне, вас і вашу друкарню,—пераможам!.. З прававернымі бог!..

— Калі так, дык я вас магу ўпэўніць што праз якіх-небудзь пяць год на вашы кнігі нават ніхто і зірнуць не захоча!.. Я-ж сваю кніжку у сорок крат таньней прадам чым вы!.. На вашы праклёны і увагі ніхто ня зьверне!.. Я вась прапаную: ідзеце ў суполку да нас, дапамажэце нам сродкамі, і будзе для ўсіх вялікая карысьць...

Апрача таго, калі ваш кляштар пачне друкаваць кніжкі, то вы будзеце праз іх мець вялікі ўплыў на паспаліты люд, вам будзе надзвычайна лёгка змагацца з каталіцтвам: народ увесь пойдзе за вамі!.. Падумайце на гэтым, айцец ігумен... будучыя пакаленьні будуць падзячны вам за гэту вялікую справу?.. Падумайце!..

Змоўк. Энэргічны, бы з сталі выкуты, твар пылаў агнём,

а па лобе і шчаках ўжо даўно каціліся, як град, буйныя сьвет-
ляя кроплі.

Айцец Анісім маўчаў і аб чымсьці мазгаваў, закрыўшы
жоўтаю худою рукою падсьлепаватыя вочы.

Скарына ўважліва сачыў за ім і напружана—нецярпліва
чакаў адказу.

Так прайшло некалькі хвілін.

— Бачыце, тут справа такая,—нерашуча пачаў айцец Ані-
сім,—дапамагчы вам, ня ведаю, можа й можна было-б, але-ж я
сам, адзін, не магу... Яно-то мо' й добра было-б? Я хіба па-
раджуся з некаторымі манахамі старэйшымі, са схімнікамі
богаўгоднымі?..

— Айцец ігумен, ведайце, што зразумелая для простага
людзкі кніжка надзвычайна лёгка паб'е і гэрэсі, і каталікаў, і
каго хочаце... А кніжку я ўжо выдам добрую. Цяпер нават і
немцы ня могуць выдаваць такіх прыгожых кніжак, як я ды,
апрача таго, я здолею выдрукаваць кніжку, зразумелую для
кожнага.

Так-так, добра-добра...

— Я буду чакаць на вас...

— Добра-добра... я параджуся са схімнікамі... хаця на-
перад не абяцаю...

— Дый што-ж вам, урэшце, мучыцца пісаць кніжкі, калі
іх друкаваць у сто крат лягчэй?!

— Добра-добра... мы падумаем... Вы на-днях мо' наведае-
цеся да нас.

— Добра.

Скарына разьвітаўся і пайшоў.

— Адно кепска, што католікам лічыцца, а то мог-бы быць
вельмі карысным чалавекам,—сказаў услых ігумен.

— Бацюшка!—раптам азваўся Грыгор, які ўвесь час стаяў
у кутку,—ды гэта мо' і ёсьць той Плевіл?...

— Які Плевіл?—зьдзівіўся забыўчывы ігумен.

— А той, што бог дажджу не дае з-за яго?..

— Ня ведаю.

Айцец Анісім пацёр лоб рукою і задумаўся.

— А што-ж будучь кнігапісцы-манахі мае рабіць, калі
гэту друкарню завесці?—раптам стукнула яму ў голаў,—
наваджэньне дзьывальскае!..

Устаў. Некалькі раз перахрысьціўся. Пацалаваў чорную
ікону.

— Так мой сыну, зьвярнуўся ён пасля гэтага да Грыгора,
сумна-дрыжачым і балесным голасам,—хоць ён і вучоны, але
ён плевела шчоднае... богапрадаўца!.. Ён зрокся сваёй веры,

законаў дый яшчэ думае навуку пашыраць!.. Смуты ён збіраецца сеяць, цэрквы божыя нішчыць!.. Сатанін сын, Лютар ён акаянны!..

— Бацюшка!—заенчыў раптам Грыгор, — ня вытрымаю, яй-богу ня вытрымаю!..

Айцец Анісім акінуў Грыгора дзікім і недаўменным поглядам, у якім разам з гэтым і запытаньне выражалася «Ці злоееш, ці хопіць сіл? Раптам здрыгануўся, махнуў рукою і сказаў—ідзі.

— Дык не, бацюшка—святые айцец, а як-жа што мужчыны лаюцца?

— На днях я буду ў вас... памолімся...

Грыгор пацалаваў ігумену ў руку і выйшаў.

— Рабі, што хочаш... хай дапаможа табе бог, а я... умяваю рукі...—сказаў наўздагон Грыгору ігумен, апусьціўся прад іконаю на калені і пачаў маліцца...

Хвілін праз некалькі прачыніліся дзьверы і ў келью ізноў прасунулася лахматая галава Грыгора.

Бацюшка,—патаёмна спытаўся Грыгор,—а дзе ён жыве?..

— Ня лезь,—пачуўся знадворку голас,—я табе скажу!

Дзьверы кельі зачыніліся.

— А, Ахрэмка?.. Ну як ты жывеш?—пытаўся Грыгор ўжо на дварэ.

— Дармо...

— Але ведаеш, братка, ось хвост ужо, дык хвост! а—яй!..

А айцец Анісім узняўся з каленак, схапіўся рукамі за голаў і, хістаючыся падышоў да крэсла і ўпаў у яго, як падбіты...

III.

З кляштару Скарына накіраваўся ў сваю друкарню, якая змяшчалася ў доме бурмістра гораду Вільні Якуба Бабіча.

Ішоў і думаў.

А летні дзень хвіліна-ад-хвіліны ўсё больш і больш святлеў, разгараўся. Сонца чаравала ўсё наўкол, сваім сьмехам трапятлівым, прымушала ўсё жыць, радавацца, цвісьці.

— Сьпявала птаства.

Горад варушыўся, як мурашнік, шумеў.

Толькі-ж Скарына быў заняты сваім. Рой думак вярцеўся ў яго галаве, цэлы натоўп пачуцьцяў розных атуляў яго сэрца.

— Мабыць, кепска я зрабіў,—думалася яму.—што сказаў ігумену, што карыстаючыся друкам, будзе лёгка з каталіцтвам змагацца?.. Кляштар, напэўна, за гэта ўхопіцца дый мо' захоча

ўсялякую бязглузьдзіу друкаваць?.. А тут кніжка патрэбна звычайная, на нашай мове, для навукі людзем паспалітым, дзецяй малым?..

Сродкі то яны дадуць, толькі ці згодзяцца кніжкі — такія друкаваць, якіх мы хочам? Хіба прыдзецца ўтлумачыць ім... Значыць, крыху падвесьці іх... Вось жыцьцё: за капейкі, за грашы няшчасныя прыходзіцца душою крывіць!.. А дзеля чаго ўсё гэта мне?.. Толькі-ж хто, апрача мяне, возьмецца за такую справу?..

І бог на гэта спакойна пазірае?.. Чаму яго праўда гэтак далёка ад нас?.. А мо' яе і зусім няма, мо' наўкол, усюды толькі пустэча?..

Чалавек, камень, дрэва... ну якая розніца паміж ім?.. Чаму чалавек памірае, чаму яго чэрві ядуць таксама, як і каня здохлага, сабаку?..

Божа, божа!.. Прабач мне!.. Хаця адкуль і што я ведаю?..

— Мітvox грошай прасіў, — раптам, як з пад вады, усплыла думка, — добры, шчыры чалавек і, покуль што, найлепшы з майстроў у друкарні... Хоча боты купіць... Яно-то і трэба было-б даць; ён такі і, сапраўды, чуць ня босы ходзіць... даць трэба... мо' ў бурмістра што-колечы ёсьць... а ў мяне хоць бы грыўня за душою!.. ах!..

* * *

Друкары Скарыны, тым часам, пільна працавалі. Іх было толькі траіх: немец — Мітvox і два тутэйшых — Даніла і Цімох. Сапраўднымі майстрамі лічыліся толькі двое: Даніла і Мітvox. Цімох быў значна слабейшым ад іх.

Сеньня да працы яны прыступілі раней звычайнага, бо пачалі набіраць апошні разьдзел кнігі і ім хацелася што найхутчэй скончыць набор; праз якіх-небудзь два дні, да нядзелі. Скончыўшы раней працу, у свята можна было-б і «дыхнуць вальней і пагуляць, што называецца»...

Працавалі. Калі-ні-калі перакідваліся адным — двума словамі, жартавалі.

— Даніль!.. а, Даніль!.. — Пазваў сябру Мітvox.

— Слухаю, — сур'ёзна адказаў той, не пакідаючы працы.

— Ты чаму такі сур'ёзны?

— А ў чым справа?

Мітvox пашаваліў чорнымі густымі брывамі, усміхнуўся і даў сабе пад бараду пстрычку.

Даніла засьмяяўся.

— Што гэта за штука, немец?

— А ты ня ведаеш?.. Скажы, Даніль, ці дасьць нам дохтар к свята на піфца?..

— Каму што, а курыцы крупы...
Момантаў некалькі памаўчаў, паправіў на століку лісты, з якіх набіраў, дабавіў:

— Чаму - ж не?.. Я думаю, што дасьць, абы было... не пашкадуе...

— Ужо ізноў хочацца піфца выпіць.

— Абавязкова піўца? ..

— Немец піф любіць...

— А яшчэ што?..

— Го-о-о!..

— Ну, скажы ты мне, братка, па праўдзе: маеш ты цпер якія-коледы зьвесткі ад сваёй Міны, ці не?..

Мітвох страпянуўся, як ужалены. Пачырванеў. Патупіўся. Потым зусім зьмяшаўся.

— Н—не!.. Н—ня ведаю... ня варта гафарыць,—сказаў ён, урэшце, дрыжача—ўпрашаючым голасам і апусьціў вочы ўніз,— гэта быль так дафно... я ня ведаю..., мо?..

— Мо' ўжо замуж вышла?!—пажартаваў Даніла,—ды яно так і будзе!.. Хіба-ж ёй чакаць покуль валасы на галаве не пабялеюць?.. Дый ты-ж ужо стары: бадай, гадоў сорак будзе?..

— Будзе,—ціха адказаў Мітвох і пільней пачаў набіраць. Пальцы хвіліна-ад-хвіліны ўздрыгвалі і з іх падалі на падлогу літары...

— Ня журыся, браток,—пачаў супакойваць свайго сябру Даніла.—На сьвеце ўсяляк бывае... Вось пабудзь яшчэ ў нас троху... Хай падвучыцца крыху Цімох... Тагды мы цябе адпусьцім... Міна твая мо' яшчэ пачакае цябе?..

— Ай, кін! Многа ты ўжо набраў?..

— Што гэта ты, Мітвох, сеньня такі сур'ёзны?... Ха-ха-ха!

— Чаго пытаеш?..

— А чаго-ж ты, Даніль? Го-о-о!..

— Думаеш, што і ў мяне Міна ёсьць?.. не, няма...

— Ня круціся.

— Не; сапраўды, няма.

— Баба ты, а не чалофек!

— Калі захачу, то дзесяць буду мець, а ты страціў Міну і другой ня знойдзеш!..

— Кіньма аб гэтым!.. Можа хутка я сабе нофы бот куплю...

Даніла незадаволена ўхмыльнуўся.

— Нашто табе новыя боты, старому?

— А што-ж: працафаць, працафаць дый нічога ня мець?

— Галава твая!.. У туну з сабою ўсё-роўна ня возьмеш!?

— Сьмешна!.. Я паеду яшчэ дадому. Дык усё будзе патрэбна.

— А чаго табе ехаць?.. Хіба тут кепска?..

— Тут мне смутна. Ужо нямала я тут жыўу, а на дом не забыцца аніяк... Паеду, усёроўна паеду!.. ня вытрымаць!.. *Waterland, libe Waterland!*.. (бацькаўшчына, мілая бацькаўшчына!..).

На вачох у Мітвоха навярцеліся сьлёзы. Ён ізноў сутуліўся над столікам і ізноў пачаў шпарка набіраць дрыжачымі пальцамі, стараючыся ні на каго не пазіраць.

Даніла, заўважыўшы настрой Мітвоха і ведаючы, як кепска на ім адбіваюцца жарты (заўсёды, пасля такіх напамінаў аб Міне і бацькаўшчыне, Мітвох па цэлых днях сумаваў: суцішаўся, амаль-што ні з кім нічога не гаварыў, імкнуўся быць на самоце, нават адмаўляўся ад яды), адразу стаў уноў сур'ёзным і пачаў гутарыць з Цімахам.

* * *

У калідоры пачуліся крокі, і ў друкарню ўвайшлі Скарына і бурмістр Якуб Бабіч.

— Ну, як справа ідзе?—ветла спытаўся ў друкароў каранасты, плячэсты бурмістр. Сінія крыху задуменныя, вочы бліснулі з-пад чорных, як аксаміт, броваў, засьмяяліся ласкавай радасьцю.

— Нічога... добра,—адказаў, з павагай да бурмістра, Даніла,—яшчэ крыху ёсьць працы.

— Хутка скончыце?...

— Да нядзелі думаем.

— Ага... добра-добра... так... цяпер, паважаньня працаўнікі я магу вам крыху грошай даць,—сказаў бурмістр, і пры гэтым дастаў з кішэні вялічэзны партманэт і даў друкарам па некалькі зьвэртачкаў з манэтамі.

— Покуль-што небагатка,—дабавіў ён,—у хуткім часе справы нашы мо' палепшацца; наш паважаны доктар і кіраўнік у гэтым можа заўпэўніць нас.

— Дзякуем і за гэта... трэба жыць і меркавацца,—адказаў Даніла.

— *Danke sehr!*... *Danke sehr!*—крычаў узрадавана Мітвох,—цяпер пайду і зараз-жа куплю сабе нофы бот! Эх, жыфе я!..

-- Так—так, абавязкова,—падтакнуў яму бурмістр і пачаў разглядаць нядаўна прыгатаваныя Скарыною клішэ.

Скарына-ж стаяў непадалёку ад Данілы, каля століка, і набіраў.

— Скажэце, доктар,—спытаўся ў яго Даніла ўзяўшыся

ўноў за працу,—што за мажлівасьць палепшыць нашу справу у вас знайшлася?

— Мажлівасьць ёсьць,—адказаў Скарына,—і мажлівасьць дужа цікавая!

І ён расказаў Данілу аб сваім наведваньні ў кляштар і гутарцы з ігуменам.

— І што з гэтага выйдзе?—спытаўся Даніла, калі Скарына скончыў апавядаць.

— Покуль-што нічога асаблівага, але трэба спадзявацца, ва ўсякім разе хоць разварушыў іх крыху, прымусіў страхнуцца ад пылу, абудзіцца ад сну... Ах, а багацьці якія там, у гэтым кляштары!.. каб нам хоць дзесятую долю гэтага!..

— О, го-го!

— На днях трэба уноў зайсьці ў кляштар,—працягнуў далей Скарына,—ігумен абяцаўся парадзіцца з сваімі старэйшымі манахамі.

— Тады мы зажылі-б!..

— Так.

Падышоў бурмістр.

— Аб чым вы тут талкуеце?..

Скарына адказаў.

— Але вы, доктар, бяз працы напэўна, ня можаце жыць, як рыба без вады?—поўжартаўліва заўважыў бурмістр,—ну, але хоць бы адну хвілінку пагулялі?..

— Покуль жывы—трэба працаваць, а адпачнем, як пачнем.

— Так-то так, але...

— А мне нешта ня верыцца, што нам ігумен можа дапамагчы?—раптам усумніўся Даніла.

— Чаму-ж?—спытаўся бурмістр.

— Я ігумена Троіцкага кляштару ведаю, Гэта фанатык сваёй справы і, апроча таго, надзвычайна вузкі чалавек па сваёй натуре... Малая з яго карысьць будзе!

— Я таксама, па праўдзе сказаць, крыху сумляваюся,—агадзіўся бурмістр.

— Бачыце, я на справу гляджу іначай,—заўважыў Скарына,—я думаю ўсё-ж, што мне ўдасца ігумена ўламаць... Нам самае галоўнае зрабіць хоць з адзін зварот грошай, а тады мы нажывём і свае ўласныя і духаўнікоў розных і знаць не захочам.

Падумайце: ня людзі, а непаразуменьне нейкае; мы бяромся дапамагаць ім адукоўваць людзей і ў гэты момант трэба амаль - што на каленках вымальваць у іх грашы медныя! «Вы, кажа, доктар, дык ня маеце права ўмешвацца ў адукацыйныя

справы», а сам ён, дык амаль—што сапраўдны шаптун... Але прыдзе час!..

— Юры Лукіч,—паважна і ветла пачаў у сваю чаргу бурмістр,—я лічу, што супроць духаўнікоў выступаць покуль-што ня варта і ня можна. Трэба ўзгоднівацца з імі. Добра было-б, каб у нас, на Беларусі, свая ўласная царква ўтварылася, але-ж гэта невядома.., Каталіцтва, зразумела, толькі шкоду прынясе: апалячыць наш народ, а, ў згодзе з праваслаўным духоўніцтвам, мы будзем заўжды лепшы уплыў мець на люд паспаліты, які яшчэ ўпорчыва трымаецца праваслаўя... Можна ў нас, як і ў немцаў, пашырыцца вучэньне Лютара, тады мы зусім самастойна будзем жыць.

Пры апошніх словах бурмістра Скарына раптам нахмурыўся. Па твары праскочыла нэрвовая ўсьмешка.

— Лютаранства-глупства чысьцюсенькае. Я толькі дзіўлюся, чаму яго (Лютара) вучэньне распаўсюджваецца ў Нямецчыне?.. Хто мог-бы гэтак здрадніцкі падвесьці свой люд, паспаліты люд у васаблівасьці, як Лютар. Узбурыць сялянства, падштурхнуць яго да змаганьня за сваю долю, а потым праклінаць яго і заклікаць князёў і шляхту «вешаць сялян, як сабак»—гэта зрабіць мог толькі Лютар!..

А калі я яму напамніў аднойчы пра гэта, дык ён мяне антыхрыстам абазваў, зрабіўся маім ворагам лютым!.. Не, лютаранства—гэта недарэчнасьць!.. Гэта—ашуканства!..

З праваслаўем было-б мо' і дармо, але-ж з імі нельга паладзіць?..

— Я вас разумею, але-ж мы яшчэ покуль-што слабенькія!.. Трэба покуль-што ладзіць... Вязумоўна, прыдзе час, калі царкоўныя прамовы ня будуць адзінай крыніцай асьветы народу, будзе ў нас шмат кніжак, будзе шмат школ для ўсіх людзей: і для лепшых і для паспалітых, гэтак званых «подлых».

— Згадзіцца цалкам, паважаны мой бурмістру, не магу: у нас з духоўнікамі розныя шляхі: я ведаю, што яны пішчом трымацца будуць за старую славянскую мову і захочуць толькі на ёй кніжкі друкаваць, а славяншчына ўжо незразумела людзём паспалітым... З славяншчынай трэба змагацца!.. За граніцай ужо ўсе заходнія народы пачынаюць кідаць латынь, кожны народ пачынае ўжываць і ў навуцы сваю родную мову... Ня трэба быць і нам сьляпымі!..

Тут мы з духоўніцтвам рана, ці позна, а разойдземся.. Эх, беднасьць наша!

— Нічога ня зробіш,—ціха адказаў бурмістр і задумаўся. І ўноў яго вочы, як блакіт задуменна—ціхія, сінія, кудысьці ў далячыню сягнулі.

— Хадзем, доктар, да мяне,—сказаў, па хвіліне задуменьня, бурмістр.

Скарына пакінуў працу, і яны ўдваіх, гутарачы паміж сабою, вышлі.

* * *

— Хадзем, Цімох бот купляць,—гаварыў Мітвох да другога свайго сябры, калі яны ўсе ўтраіх выходзілі з друкарні, каб ісьці папалуднаваць.

Цімох, здаравенны белабрысы хлапіна, спачатку пачухаў патыліцу, хаўкнуў разы два, гледзячы на сонца і, урэшце, апатычна прамямліў:

— Хадзем. Чаму-ж не?...

Пашлі.

Пасьля полудню Мітвох прышоў у друкарню з новымі ботамі.

Даніла, насупіўшыся, ужо працаваў.

— Ну, як мой бот?—спытаўся у яго Мітвох.

Той узяў нехаця ў рукі адзін бот, пакамячыў яго крыху, паціскаў пальцамі падашву ды моўчкі паставіў да сьценкі.

— Ну, як?—боязка ўноў спытаўся Мітвох.

— Колькі ты заплаціў за іх?

— Рубель.

— Я лапцей добрых за іх ня даў-бы!.. куды яны варты,—зайздросьліва ацаніў іх, урэшце, Даніла,—куды галяншчы варты?. Мядзведзю іх толькі насіць: якраз яму па назе будуць!.. А-а-а-х!..

І ўжо амаль-што да самага вечару друкары працавалі моўчкі: Даніла з Мітвохам нібы-то пасердзіліся, а Цімох, наогул, заўсёды любіў маўчаць.

— Чаму-ж ты ботаў з сабою не бярэш?—сказаў толькі Даніла, адыходзячы ўвечары дадому і заўважыўшы, што Мітвох хавае іх у друкарні.

— Не хачу... баюся, каб на кватэры ня ўкралі.

— Ну, як сабе хочаш?—халадна-ніякава адказаў Даніла, замкнуў на замок дзьверы друкарні, і ўсе ўтраіх разыйшліся хто куды.

IV.

Лёгкай хмаркай праляцелі два дні; быццам іх і ня было. У пятніцу к поўдню друкары скончылі набор кніжкі. У друкарню пазьбіраліся розныя магнаты беларускія, мэцэнаты. У майстэрні запанавалі вясёлы прыўзнята-святочны настрой.

— Любыя другі мае, майстры!—звярнуўся да сваіх друкароў Скарына, калі тыя скончылі працу,—за вашу працу шчырую, добрасумленную ад шчырага сэрца беларускі дзякуй!

Ваша праца, браты,—вялікая і пачэсная праца!.. Хай людзі нашы паспалітыя маюць карысьць ад яе. Хай навучаюцца па кніжках, якія вы ўжо некалькі год друкуеце, навукам розным! Няхай жыве і красуецца збожжам у полі наша справа друкарская! Хай цвіце і красуецца кветкай чырваньчю наша асьвета беларуская!.. Хай жывуць і працуюць на карысьць людзям верныя сыны Беларусі, няўхільныя змаганьнікі, волаты, змаганьнікі за лепшую будучыню цёмнага люду паспалітага!

— Віват!.. віват!—ускрыкнулі ўсе.

— Няхай жыве беларуская адукацыя і яе лепшы будаўнік Скарына!.. Віват!..

— Віват!..

— Віват!..

— Паважаныя другі!—звярнуўся да ўсіх бурмістр Якуб Бабіч,—сёньня ў нас вялікае сьвята. Мне хацелася-б сёньнешні дзень адзначыць, як дзень асабліва для нас радасны, як дзень урачысты. Мне хацелася-б сёньня вас усіх бачыць і мець за гасьцей у сябе.

Прашу не адмовіцца і зайсьці да мяне на невялічку трапезу!..

— Паважаныя друкары!—звярнуўся ён асабіста да супрацоўнікаў Скарыны,—зрабеце мне гонар сваёю прысутнасьцю на нашым сёньнешнім сходзе ў мяне, я буду вельмі рад і падзячан вам.

— Шчыра дзякуем, вельмі рады!

— Так лойдзем, паважаныя госьці!

Усе накіраваліся ў пакой бурмістра.

У багата абстаўленай залі, з старыннымі партрэтамі дзядоў і прадзедаў бурмістра, з каштоўнымі малюнкамі лепшых сваіх і замежных мастакоў і з цэлым іконастасам ікон у куце, ужо былі расставлены сталы і крэслы. На сталох горамі настаўлена і накладзена была ежа і закускі рознай, выпіўкі.

Госьці амаль-што бясшумна пачалі рассяджацца ў паказаныя гаспадаром месцы, па старшынству, радавітасьці і багатству.

Скарыну з яго супрацоўнікамі пасадзілі на першым месцы, найбольш ганаровым.

Гаспадар дому, бурмістр Якуб Бабіч прывітаў гасьцей кубкам старыннага моцнага мёду, які ён выпіў поўнасьцю.

Услед за ім, пачаліся прывітаньні гасьцей, пайшлі прамовы, тосты, пажаданьні.

Хвілін цераз дзесяць зашумела бяседа, загула, залілася зьветлай радасьцю вясновага дню.

Паляцелі гадзіны адна за другой, як хвалі шумнацечнай ракі... Госьці гадзін ня лічылі...

Няпрыкметна і вечар чорнакудры пад сінія вокны падкраўся, а госьці усё шумелі і шумелі, гутарылі.

Некаторых нарэшце і змора браць пачала.

Раптам узьняўся Скарына.

— Другі паважаныя! зьвярнуўся ён голасам звычайным да грамады,—я маю зараз сказаць вам адну надзвычайна цікавую рэч. Я знарок адлажыў бы яе надалей і не сказаў спачатку...

Усе схамянуліся. Пахіліліся да прамоўцы. Замерлі ў чаканьні.

— Я сёньня,—працягнуў далей Скарына,—дагаварыўся з Троіцкім кляштарам!.. Зрабілі згоду!..

Кляштар нам дае сродкі на выдрукаваньне кніжак... Сродкі, праўда, невялічкія, як-бы для спробы, але я спадзяюся, што з цягам часу гэты кляштар стане для нас самым карысным сябром!

— Віват!.. Доктар, віват!.. няхай жыве адукацыя!—грымнула грамада.

— Доктар!... друг паважаны!—усхвалёвана гаварыў Якуб Бабіч, вітаючы Скарыну з посьпехам і цалуючыся з ім,—вы вялікі чалавек!.. Чым і як дзякаваць вам!?

— Няхай жыве Скарына!—крычаў і Мітвох,—няхай жыве **Deutschland** (Нямеччына)!..

Абарваўся голас. Мітвох закрыў далонямі твар і прынік к сталу...

— Няхай жыве бедарускі друк!—грамовым маладым голасам ускрыкнуў усьлед за Мітвохам і Даніла,—ён павінен жыць, ён будзе жыць!.. Няхай жыве разам з ім і кіраўнік наш Скарына!..

— Няхай жыве!..

— Няхай жыве!..

— Няхай ..

— ...Жыве!.. Няхай... жыве!..—крычалі ўсе.

Г ўноў усё захвалывалася, зашумела, загуло...

Толькі прыблізна каля поўначы госьці разыйшліся, бяседа замерла.

Скарына прышоў дадому, калі ўсе ўжо спалі. Сам запаліў лямпу і на момант прысеў да стала.

Нечакана штосьці назойліва заварушылася дзесьці глыбока ўнутры: ні то сум чорны агідна ўзварухнуўся, ні то крыўда

якаясь, даўно забытая, але калісьці балючая, ледзь-ледзь ня прыпомнілася але бяссьледна знікла невядома куды, як праскаўзнуўшаяся зорка на чорным небасхіле.

Напружана стараўся прыпамятаваць Доўга сядзеў і мучыўся. Але ўспамін, урэшце, сам сабою прышоў, неяк раптам, нечакана.

— Гэта цень якаясьці чорная была мільгатнулася непадалёку ад мяне,—думаў ён,—калі я выходзіў сеньня ад Бабіча... Цень палахлівая, чорная... Дык штож-тут такое?.. Мо' проста цікавы хто ў вакно стараўся паглядзець?.. Мо' ляхі?..

Раптам да сляха Скарыны данёсься якісьці нязвычайны шум і гуд, якія момант-ад-моманту ўсё больш і больш узмацняліся.

Скарына мэханічна ўзняўся з крэсла і падышоў да вакна, але нэрвова адхіснуўся назад, нібы яго знадворку хто ў грудзі штурхануў, і схпіўся рукамі за голаў.

V.

Позна, амаль да самай поўначы, блішчаў, у ваднэй з акраінных брудных карчомак Вільні, цьмяны сьвет.

Хваравітым, брудна-чырвоным аганьком гарэла на сьцяне старая лямпа бяз шкла.

Па сьценах, па дзвярах і па аблупленай і падрапанай печцы сумнымі і палахліва-дрыжачымі ценямі сьвет бегаў, марнеў і, урэшце, бяссьледна стушоўваўся на чорных шыбах акон.

Шум карчмы ўжо даўно спыніўся. Хто быў—паехаў, хто прыбыў—спаць лёг—па лаўках, на падлозе.

Толькі ў адным далёкім і цёмным куточку яшчэ сядзела два мужчыны і аб чымсьці ціха гутарылі.

Адзін з іх—пан Кубінскі (што Скарына на днях выгнаў з сваёй хаты) пахвілінна падліваў у чаркі сабе і свайму суседу Грыгору (царкоўны стараста) і мэханічна выпіваў. Грыгор усе сілы напружваў, каб не застацца. Пілі і закусвалі* бясконца, быццам у якуюсь процьму саджалі ўсё гэта.

— Вы думаеце, што ўсё гэта жартачкі?—патаёмна шаптаў Грыгор,—не, гэта справа цяжкая!. я перакананы ў тым, што я выканаю толькі боскую волю.

— Для мяне ня важна: чы боску, чы волю д'ябла ты выканаш,—сярдзітым тонам на зьмешанай беларуска-польскай мове зазначыў пан Кубінскі,—тшэба зробіць!.. розумеш?!

— Так-так, паночку,—пакорліва падтакнуў Грыгор.

— За працу атшымаш; магу і цяпер крыху даць...

— Так-так... але хто вы такі, паночку?..

— Гэта табе не патшэбна... На цо тобе?..
— А як-жа з грашыма, з усімі?— нясьмела заўважыў
Грыгор на яго запытаньне.
— Ах до сту д'яблүү!.. хлоп!.. На, тобе поўны партманэт...
Ну, цо—здавалёны естэсь?! «Подлы»!..

Грыгор схапіў абяруч скураны кашалёк, набіты срэбнымі манэгамі і, дрыжучы ўсімі членамі, пачаў перакідаць яго з рукі ў руку, мацэць і аглядаць з усіх бакоў, не асьмельваючыся заглянуць у сярэдзіну яго.

— Схавай!—скрозь зубы загадаў пан Кубінскі.

Грыгор павініўся загаду, як пакорлівае дзіцё: паслушна схаваў, потым запытаўся:

— Дык скажэце-ж, калі ласка, хто вам нараіў мяне?

— Мой фурман і...

— І сьвяты айцец?—перабіў Кубінскага Грыгор.

— Які там чорта сьвяты!.. І ня ён!..

— Але ці ведаеце?—узрушана і недаўменна—радасна пачаў Грыгор,—я дык сёньня ужо наперад усё ведаў... Сасьні-лася—наварзлося мне сёньня чорт ведае што... Адразу гарэлкі наўкол мяне дык о-ё-ёй колькі!.. але ні аднэй бутэлькі не адку-парыць!.. потым чорт, гадзюкі, ваўкі... а раптам анёлачак.. зья-віўся ды загадвае мне ваўкоў з лесу выгнаць... я і пашоў...

— Гы-гы-гы-ы-ы!..—хітра зарагатаў пан Кубінскі,—нігды не чакаў, каб хлоп, подлы хлоп быў такі мондры.. Ну, тэраз ідзь, юж час... астатне пенёндзы ютро за лясэм, дзе я мувіў, атшымаш... ідзь!

Грыгор тарапліва ўсхапіўся з-за століка, дзе яны сядзелі, і узрушана затупаў на адным месцы.

— Ідзь, ідзь!—прыкрыкнуў пан Кубінскі.

Прыкметна падзёргваючы рукамі і нагамі Грыгор вышаў.

Счакаўшы некалькі хвілін усьлед за ім вышаў і пан Ку-бінскі.

* * *

Час быў к самай поўначы. Срэбны маладзічок ужо больш гадзіны было таму назад, як закаціўся.

Наўкол было ціха і прыгожа.

Толькі сьветла-сінія зорачкі чагосьці углядаліся на землю ды палахліва дрыжэлі, нібы поўраспанутыя на марозе дзеткі—сіроты.

Хвілінамі здавалася, што яны зьбіраліся аб чымсьці за-крычаць, перасьцерагчы кагосьці, але нямы жах скоўваў іх вусны, і яны толькі рабілі непамерныя патугі, надрываліся моўчкі ды бязунімку дрыжэлі...

Шэры змрок зачараваў усё навокала, прыспаў. У салодкай поўдрымоце аб чымсьці гутарылі паміж собку высокія стройныя, як дзяўчаты, таполі, разьвесістыя поўныя ліпы, бялявыя, сінявокія бярозкі.

Злыя-ж думкі людзкія нішто ня можа ні прыспаць, ні зачараваць!..

Толькі пракрычалі дзесьці пеўні першыя, як у васяродку гораду выбухнуў раптам аграмадны клубок дыму. Крывавачырвоныя языкі полымя радасна запыргалі, загулялі у паветры, зашчпелі зьмеямі. Лізанулі высь.. схаваліся.. раптам уноў ірвануліся ўгару, як прывязаныя разьіюшаныя львы..

Пяць хвілін... і усё неба залілося крывавым заравам пажару. задрыжэла, затрапяталася, бы дзявочая каса, сінь-смуга начнога неба, замільгала пералівамі дзівоснымі, паўтонамі.

Зазьвінелі, загрымелі, загукалі на вежах гарадзкіх званы.

Горад страпянуўся, бы ранены зьвер, загуў, залаташўся.

Народ морам рынуўся да месца пажару.

А к гэтаму моманту ўжо дагарэў і разваліўся дом бурмістра Якуба Бабіча і больш дзесяці суседніх былі ў агні..

Рвануўся вецер. Аграмадным роем узьвіліся ўгару іскры, вуглі, галавешкі... ляцелі ўноў уніз... раптам яшчэ ў некалькіх мясцох гораду загулялі чырвоныя языкі агню.

Народ замяшаўся, завьў.

— Дзегачкі-ж мае!..

— Ай людцы!..

— Божухна!..

— Ратуйце!..

— Трымайце! трымайце!.. лавіце!..

— Вады падайце! Сюды вады!..

Частка натоўпу яшчэ спрабавала змагацца з агнём.

Нечакана вецер накіраваўся на паўднёвы—усход, захапіўшы з агнём большую палову гораду і рвануўся наперад з гураганнай сілай.

Нават самыя стойкія з натаўпу ня ўтрымаліся цяпер супроць агню, і ўсе, зьбіваючы адзін другога з ног, топчучы ўпаўшых, крычучы, стогнучы і праклінаючы адзін другога і ўсіх без разбору, рынуліся наўцекі за ветрам.

Цераз некалькі хвілін зусім апусьцела ад народу аграмаднае вогнішча, толькі вуглі і галавешкі скаліліся на зямлі, як воўчыя зубы.

— А-я-яй!.. гу-у-у!—галасіў непадалёку ад руінаў друкарні Мітвух,—нофы бот згарэў!.. а-я-я-яй, зусім нофы!.. ах-ха-ха-а!

А ніўцешны плач яго, плач балесны і ў той-жа час наўны,

як дзіцячы, вецер утрапёны захліпаючыся глытаў ды заглушаў яго дзікім рогатам.

— Ты чаго галосіш, Мітвох?! — спытаўся ў немца Даніла, які вынырнуў з Цімахом з-за вугла, як з процьмы зьзяючай,— глупства, пашыеш новыя, чорг ты гэтакі!..

— Ай—зай,—усё несупакойваўся Мітвох, — такі агонь!.. ай-вай!.. і нофы бот і ў ё! а-а-ай-вай!..

— Вось дзе яны! крыкнуў адзін з кучкі людзей, якія выбеглі ў гэты момант з цемры незачэпленатага агнём перавулачку, —гэта брукары падпалілі! бі іх!.. га-а-ах!! растакую іх маць!..

Кавалак яшчэ гарачай ад агню цагліны ўпіўся вострым кантам у сквіцу Мітвоху.

Агошні толькі ўзьняўся на наскі нэрвова, схапіўся рукою за шчаку, хіснуўся, як ракіцінка ад ветру, і клубком зьвіўся на зямлі.

Уздыхнуў хрыпла і глыбока, страпянуўся, як з прастрэлянымі грудзьмі птушка, і сканаў!..

Даніла з Цімахом кінуліся наўцекі ў заходнюю частку гораду, аўкул дзьмуў вецер і дзе ня было агню.

Адным каменем яшчэ хапіла і Данілу па назе, аднак надалей пагоні за імі ня было і яны, крыху прабегшы, супыніліся ў адным з глухчых перавулкаў.

— Ну, цяпер куды?—спытаўся Цімох у свайго сябры, дрыжучы ўсім целам і чуць зводзячы дыханьне.

— Трэба да доктара забегчы,—адказаў Даніла,—ты—як сабе хочаш, а я пайду!.. Божа, божа мой!..

— А я да Аньковых пабягу!?

— Бяжы!—крыкнуў ужо здалёк Даніла і зданьню зьнік у ружовым змроку вузенькага перавулачку

* * *

Скарыны ў дому ня было.

— Куды-ж ён пайшоў?—спытаўся Даніла ў жонкі Скарыны, якая з сваёй служанкай Алеськай зьвязвала ў клункі розную вопратку і іншыя рэчы і перакідала іх у перапудзе з аднаго кутка ў другі, хвалявалася і плакала.

— А вы яго ня сустрачалі!

— Не!..

— Бог сьвяты ведае!.. Бажочкі мае!.. Пашукайце яго Цанілачка!.. родненькі!..

— Добра, добра!.. Вы толькі не палохайцеся так,—супакойваюча сказаў Даніла,—ён цяпер, напэўна будзе ў Аньковых, куды перабраўся і бурмістр.

— І бурмістр Бабіч сгарэў!..

— Ды з яго-ж дому пачалося і гарэць,.. падпаліў хтосьці,
— сумна адказаў Даніла і апусьціў уніз голаў.

— Данілачка, бяжэце пашукайце!.. Яж сама пашла-б, ды
нельга.. тутака-ж усё.. бяжэце, родненькі!..

— Добра, добра.. Мы хутка прыдзем.. Толькі вы не пало-
хайцеся так.

Пашоў.

У Аньковых Скарыны таксама Даніла не знашоў.

Усе занепакоіліся. Падняўся цэлы шурум-бурум. Якуб Ба-
біч, малады Анькоў, Даніла і Цімох усе кінуліся адшукваць док-
тара.—Хоць-бы жывым знайсьці,—было ў кожнага на вуме.

VI.

— За што наказуешы о божа!—ускрыкнуў Скарына, калі
згледзяў праз акно польмя,—ай божа!..

— Што там?—спыталася ў яго жонка з другога пакою.

— Нічога такога!..—адказаў ён здаўленым голасам, баю-
чыся перапужаць яе.

— Як нічога?!—устрывожана спыталася яна і усхапілася
з пасьцелі,—божачка!.. гарыць!.. Дзе гэта?!

— Ня ведаю... Пайду пагляджу...

— А што-ж мне рабіць?... Куды ты?!..

— Я-ж не пайду... я толькі пагляджу куды агонь накіра-
ваўся...

— Вой!... Ня йдзі!... Як-жа дзеці!... ай!..

— Гм!... Чаго ты так?... Складвай рэчы, якія хочаш, а я
выйду зірну... там мо' людзі гінуць... Ад нас агонь яшчэ далёка!

— Дык варочайся назад хутчэй, а то я ня ведаю, што
рабіць!..

* * *

Скарына вышаў на вуліцу.

— Дзе гарыць? спытаўся ён у першага сустрэчнага.

— Чаго пытаешся?!—груба адказаў яму праходзіўшы,—
ужо палова гораду згарэла, а ён пытае!..

Нічога больш ні ў каго ня пытаючыся, Скарына кінуўся
наперад.

Думкі ў галаве віхром іскрау закруціліся. Не хапала моцы
застанавіцца на якой-небудзь адной з іх.

Бег далей, і сам ня ведаў і ня думаў, куды бег.

Раптам прышоў у сябе.

— Яшчэ раз завярнуць направа... на вуліцу... і будзе дом
відаць, дзе...—падумалася яму,—няужо няма?!... О, божа!..

Выбег на вуліцу.

Далёка ўперадзе полымя разыюшанае лізала неба, цяжкімі чорнымі хмарами ўздымаўся дым угору; бліжэй-агнявая завіруха пагульвала, круціла і гнала наперад цэлыя воблакі сьняжынак залатых...

— Вось і пляц,—мільгатнулася ў думках у Скарыны.
Спыніўся на вуглу. Пачаў шукаць вачыма дому Якуба Бабіча.

— Няўжо няма?!...
Аглядзеўся навокала і ўноў кінуўся наперад.
— Так... няма!... згарэла!! Вось і месца, дзе была друкарня!..
Спыніўся. Рукамі схапіўся за голаў.
Перад Скарынам, сапраўды, былі толькі напалову параскіданыя печкі ад дому Бабіча ды дзьве-тры галавешкі курэла дымам сьмярдзючым.

Па твары ў яго шпарка пакаціліся кроплі халодныя, сьветлашклянныя, буйныя Скарына ня вытрымаў ад болю, заплакаў.

— Ах, божа!!—прастагнаў ён,—зашто пакараў ты нас?!
З момант памаўчаў, нібы акамянеўшы.
Крутнуў вецер і абсыпаў яго пылам і іскрамі з ног да галавы.

Скарына страпянуўся. Скрыгануў зубамі.
— О, божа!!—ізноў паўтарыў ён не сваім голасам,—ты вар'ят, бог!. Ты—няправы!.. Што ты скажаш людзям на сваім страшным судзе? А я ў цябе спытаю!!!...

... А мо' цябе і зусім няма?! — няважна... васьмь друкарні няма і людзі стогнуць... і ўсе прапала!.. а-ах!.., — ах-ха-ха-ха! — дзіка зарагатала жанчына ў лахмоцьях, якая ў гэты момант выбегла з вуліцы, адкуль прышоў Скарына,—мае дзеткі на неба паліцелі, мае дзеткі анёлчкі!.. ха-ха-ха!.. Юрку скачэце! крутуху вярцэце!.. ха-ха-ха!.. Ух-я!.. Ух-я!.. Скачэце!!

Жанчына некалькі раз перакруцілася перад Скарынам і ўзьвізгаючы і прыпяваючы пабегла далей.

Скарына сумна паглядзеў ёй усьлед, павярнуўся і ціхім крокам пашоў назад.

Ня думаў куды ішоў.
— Цяпер ужо ўсёроўна,—думалася яму.
Вышаў за горад і ўсё ішоў...
— Там ня так,—думалася яму,—спакайней... а чаго-ж я ад людзей уцякаю: там стогнуць, плачуць, а я?..

Аглянуўся на горад.
Там яшчэ стаяў гул, быццам навальніца толькі што разыгралася. У далі полымя шугала. За ветрам, па зямлі цяжка сунуліся чорныя валы дыму. (Было ўжо сьветла). Поле, лес,

лагчыны—ўсе закрылася дымам, як аграмаднай таўшчэзнай коўдрай. Роем зорак сыпаліся іскры, рэзалі цемру дыму, фігурна віліся ў гарачым паветры, цалаваліся з апошнімі зорамі неба, зьляталі наўкось уніз і гасьлі...

Чуць-чутна дзесьці вылі сабакі, раўла канаючая жывёла.

— Хіба пайсьці назад?—надумалася раптам Скарыне,— трэба дапамагчы каму-небудзь?

Супыніўся і павярнуў к гораду.

Цераз хвіліну ўноў супыніў я, павярнуў назад і пашоў, хістаючыся, як п'яны, да бліжэйшага пярэляску.

VII.

Даніла бег у канцы вуліцы, захліпаючыся ад сьлёз і чуць перастаўляючы ногі. Больш трох гадзін ужо шукаў ён доктара Скарыну, дзе толькі ня быў, у каго толькі ня пытаўся, але адшукаць ніяк ня мог.

Хацеў стрымацца як-небудзь ад плачу, але нейкі балючы неадвизны жаль агарнуў яго сэрца, заціснуў яго, як у клешчы, і давіў бязжаласна, самі сабою падступалі к горлу сьлёзы...

— Чаго ты плачаш, чалавеча?—спытала ў яго пажылая жанчына, якая стаяла каля варот аднаго дому.

— А-а-ах!—ўсхліпнуў ён,—няма чалавека, згінуў дзесьці.

— Якога чалавека?.. мо?..

— Доктара няма, Скарыны...

— Нядаўна тут ішоў якісьці поп?.. але я ня ведаю...

— У доўгай у чорнай вопратцы?!—радасна спытаўся

Даніла.

— Але-ж... Я-ж кажу... Як поп... ішоў і пайшоў вэнь туды, у той бок,—адказала жанчына, паказаўшы ў бок лесу рукою.

— Туды?! Дзякую шанюўная!—крыкнуў Даніла і проста пабег, куды паказала жанчына.

— Доктар!—крыкнуў ён яшчэ здалёк, заўважаўшы ў безразе лесу чорную фігуру,—доктар!..

Спаткнуўся і далавах упаў назем. Войстры боль праскочыў па ўсім целе і тупа зануў у косьцях... Чуць узняўся на ногі ўноў. У цяглях нылі жылы. Дробнай дрыгвоткай задрыжэлі калені. Пад сэрцам стала млосна.

— Што цяпер будзе?—з бодем думка мільгнула,—і доктар, відаць, засумаваў?..

Слабым, няўпэўненым крокам пашоў у напрамку чорнай фігуры, якая ўвесь час сядзела нярухома.

— Няўжо-ж ён ня чуе?—падумалася Данілу, і ён прыба-
віў кроку.

Падышоў.

Навокала сумны зялёны ельнік. Па зямлі, як аксаміт,
блішчэў сьветла зялёны мох; здавалася, ён пераліваўся адцень-
нямі. Па ім жоўтыя іголачкі парасыпаны. Дзе-ня-дзе чорныя
шышкі ў зямлю паўрасталі, а дзе і траўка бледная рэдзенька
павыбівалася на сьвет.

Скарына сядзеў на абросшым зялёным мохам пні, абха-
піўшы голаў рукамі.

На зямлі перад ім ляжала яго шапка і некалькі паймаў
яго сьветларусых валасоў.

Вочы бяссэнсна глядзелі кудысьці ў даль...

Калі падышоў да яго Даніла, ён нават і галавы не крануў.

— Доктар!—абазваў яго Даніла,—доктар, вы тут?!

Скарына маўчаў і не парушаўся.

— Юры Лукіч!?—ужо трывожна ўскрыкнуў Даніла.

Скарына ўноў не варухнуў ні адным членам.

— Юры Лукіч!—паўтарыў напалохана Даніла і тармазнуў
яго за плячо.

Скарына не варушыўся.

Даніла ўпаў да яго ног і заплакаў горка і ніўцешна, як
дзіця.

Скарына не крануўся: ён нічога ня чуў і ня бачыў, ён
быў у якімсьці акамяненьні...

— Ах ты, Лявоніха, туды тваю...

Не хадзі маёй капусты ламаць!..—хтосьці гаркнуў ублізку
грубым голасам, падобным хутчэй да рыканьня, чымсі да сьпеву.

Скарына страпянуўся... Даніла ўсхапіўся на ногі, адсту-
піўся ў бок і прыпёрся плячыма да бліжэйшай елі.

— ...Ня мытую мне кашулю дала!.. ых!... ых!.. ха-ха-ха!—
усё пяў той-жа самы голас.

Скарына ўзняўся з пня, хіснуўся ў бок і ўноў зваліўся
на тое самае месца, дзе сядзеў.

— Хто гэта?!—ускрыкнуў ён разьдзіраючым нутро гола-
сам і ніўцешна заплакаў.

Даніла стаяў над ім, увесь трасучыся, пня ведаючы што
рабіць, нібы вінаваты ў чым...

Хвілін цераз пяць у беразе лесу паказалася п'яная постаць
царкоўнага старасты Грыгора.

— Во хто!.. во ён!—здаўленым ад болю і гневу голасам
крыкнуў Скарына, падняўся на ногі і накіраваўся да Грыгора.

Апошні з момант паглядзеў п'янымі аслупянеўшымі вачы

ма на Скарыну, чухнуў патыліцу і раптам кінуўся наўцекі ў лес.

Скарына спыніўся.

— Бедны мой люду!—сказаў ён, схапіўшыся рукою за грудзі і гледзячы на Данілу,—сам сябе ты губіш, у няволю прадаеш!!.

— Што вы кажаце, Юры Лукіч?—спачуваюча і трывожна запытаўся Даніла.

— Не!! Каты маскоўскія і польскія!!! не запанаваць вам над нашай краінай!.. не заняволіць вам бядноты нашай, не заняволіць сялянства!! Так ня будзе!!

Даніла падхапіў Скарыну пад руку і амаль пацягнуў за сабою к полю.

— Пачакай!—раптам апамятаваўся Скарына,—што-ж ты?.. шапку дай вазьму.

Пры гэтым ён вызваліў сваю руку з-пад пахі Данілы, вярнуўся, падняў шапку з зямлі і шпарка пашоў з лесу.

— *Уох рорупі—вох дeі!*—прагаварыў ён ужо ідучы па полю.

— Што сіе знамянуець, доктар?—спытаўся Даніла.

— Сіе знамянуець: глас народу—божы глас!—цвёрда адказаў Скарына,—і на цэлы народ ніякі кат ня мае права і ня сьмее працягваць сваю драпежніцкую руку!! Але хутчэй хадзем: мо дапаможам яшчэ каму ў горадзе... Так ня будзе!!

Прыбавілі кроку.

А чырвоныя праменьні сонца, тым часам, старэнна забегалі, заснавалі па полі і залатымі пікамі пачалі брудны чорны дым у лес зганяць...

Замест большай часткі гораду, зьзяла на зямлі страшная і дзікая, як процьма, ванючая рана...

Тысяча пяцьсот трыццаты год для ўсёй Беларусі і, асабліва для гораду Вільні, быў суровым і страшным...

АНДРЭЙ АЛЕКСАНДРОВІЧ.

Д З Ъ В І Н А.

1.

Добры дзень,
зялёныя загоны-дываны,
я прышоў паслухаць з вамі
гутарку Дзьвіны.

Сакалінай пераліўнай
прывітала песьняй даль,
плынь бурлівых, цёмна-сініх
векапомных хваль.

Залаціцца-вясяліцца
звонка-струнная вясна,
добра дзень, вам, палачане,
добры дзень, Дзевіна!

2.

Шустры ветрык жартаўліва
у кустох зашаласьціць
Гоман хваль Дзевіны бурлівай
чую першы раз у жыцці.

Мілагучныя вяснянкі
ў сэрцы туляцца ў мяне.
Ля ўзбярэжжа палачанкі
песняй шлюць паклон вясне.

Радасьць—іскрамі шугае,
ў полі—кветкамі гарыць.
Хвалі звонкія змываюць
бераг замкавай гары.

Плыньню плаунаю, свабодай
ціха коцяцца чаўны.
Прывітаў я песняй роднай—
бацькаўшчыну Скарыны!

3.

Росная раніцца
сонцам румяніцца,
нібы дзяўчына—
каліна.

Птушкі-вяснянкі
пяюць спазаранку
ў сасоньніку,
як на гармоніку.

Смутку ня знае
вясна залатая
ніколі
ў бязмежным полі.

Хвалі, бывае,
журбу абуджаюць,
ня весела стане,
як глянеш...

4.

Жыцццю маладому вясной не астыць,
ня спыніць яго песні стазвоннай.
Чарадою пльвуць па Дзэвіне плыты,
мінаючы горы, лясы, балаты,
пад сьпеў маладых плытагонаў.

Забаўна пльвуць за плытамі чаўны,
хістаюцца ў золаце хваляў.
Любыя песні гулілівай Дзэвіны
ў сонечнай радасьці звонкай вясны
чаму спавілі мяне жалем?

Жудасна... Крыўдна... Яшчэ вярста
і гоман прывольля зьнікае.
Сьлёзы нядолі там льле бедната
пазбаўлена ў роднае хатцы кута,
мовы роднае іх пазбаўляюць...

Сьцюдзёным туманам на сэрцы іржа
балюча атручвае радасьць.
Дротам калючым сьціскае мяжа,
а за мяжой кайданы бражджаць;
кучаравыя сохнуць прысады...

5.

Вечарам, ясна-вясеньнім,
люблю рассыпаць лятуценьні.
Хочацца ціха, пакорна
прытуліцца да ночанькі зорнай,
забыцца аб дзённай завеі
хвілінкай маленькай аднёю.

Хочацца думкамі ўзввіцца
над вольнаю, роднай зямліцай!

Люблю прытуліць лятуценьні,
але... цені, праклятыя цені,—
Беларусі спраўлялі хаўтуры
сваёю гвалтоўнай «культурай».
Беларусь не па сэрцу, скрыгочуць,
засланілі-бы, гады, ёй вочы?

О, цені, прыблудныя цені—
носіць імглістая цемень,

Як вецер лістоту разьвеяў,
параскідвала вас Расея,
баярская маці—Расея,
сканаўшы ў сьвінцовай завеі.
... Узышла, зацьвіла, залаціцца,—
маладой Беларусі зарніца.
Але... цені, прыблудныя цені—
носіць імглістая цемень.

6.

Сказ пра Дзьвіну нам раскажа парою
лірнік, схіліўшысь пакорна, журбе:
— Бераг, твой срэбны, дно залатое,
— кроў працякала, Дзьвіна, праз цябе.
— Шляхта, ксяндзы, ізуіты, зьвярына
— глумілі бязьвінных, тутэйшых людзей...
— Набегам няволілі нашу краіну
— хэўра разьбюшаных рускіх князей.
— Дый палачанкі княжны Ефрасіні
— сёньня стаіць не адзін манастыр,
— хоць змоўклі—заціхлі ў зарасьлях ціны
— шумныя хвалі сівой Палаты.
— Ў гарадку, дзе радзіўся Францішак Скарына—
— чакалі стагодзьдзямі сонечны дзень.
— Раней—ізуіты глумілі бясчынна,
— дый пакаленьне праклятых князей.

7.

Неяк думкі ўзьвіюцца варожа,
глянь адно—за царквою царква.
Гэтым скарбам падужацца зможа
з перамогаю толькі Масква.

Пасінеўшы стаяць камяніцы,
а калісь пад звон... шпор—
кадзеты хадзілі маліцца
ў праслаўты Сафійскі сабор.

І многа, ой, многа было іх:
аплялі як на пасяцы мох.
Але ўсёткі народ наш ўстоіў,
захаваўшы хоць мову ў грудзёх!

Сёння новымі ўзорамі звычай
сталі наша жыццё аздабляць.
А чынушы «былога величя»
Хоць за... ногі гатовы кусаць.

8.

На вуліцах сьціхне ўвечары гоман,
«былое величя» ў пролазах цьмы
песьню заводзіць пад хрып грамафона:
— «Бывали дни, гуляли мы»...

Зьбяруцца суседзі, з блізка з далёку,
паслухаць «восточный страстный романс»...
Вып'юць па чарцы вішнёўкі салодкай,
пульку сыграюць адну ў прафэранс.

Вістуюць усе. Азарт забірае...
Бяз козыра... ў цёмную... Бубні-звон...
Жанкі «пакіднога» сабе падкідаюць,
хрыпіць пацяшаючы іх грамафон.

Анекдот?—бясспрэчна. Жарт?—Бязумоўна.
Сьмех—гэта радасьць пары залатой
... На вока папаў «Беларускі Слоўнік»—
застыла вясёласць, зьмяніўся настрой...

9.

Скубуць намі ўзнятае роднае слова,
расьцьвіўшае пышна, як сонца, як дзень!...
Слову служылі—грудзі аховай,
ня вытруціць вольна ўздыхнуўшых грудзей!

О, пакаленьне, «пшаніца Хрыстова»
было ўзнялося, як вецер з-за гор,
стрыножыць імкнуліся роднае слова,
што вызваліў Наш Семнаццаты Год.

Ніколі ня сьцяць ім жыцця маладога,
не замяніць нашых сонечных дзён.
Няхай-бы гулялі сабе ў «пакіднога»
І соладка слухалі-б свой грамафон.

О, спадчына дютая! Хто-бы забраў бы?
Жыццё не да смаку бяз розных прыкрас.
З пасагам аддалі-б з прыбыткам, запраўды—
адно, каб ня стала іх толькі у нас.

10.

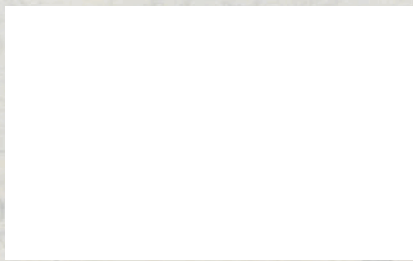
Шэлест гульлівы, шэлест вясеньні
ветрыкам носіць мае лятуценьні.

Звонкае поле... Зялёныя сьцежкі,
сэрца ўзбудзілі квяцістай усьмешкай.

Знаю я, знаю, рассыпецца цемень,—
зьнікнуць загінуць прыблудныя цені.

Вораг, як хваля ў сьнежні застыне;
Эх, залатое, Наддзвіньне!

Полацк, 1926 г.

АЛЕСЬ ЗВОНАК.

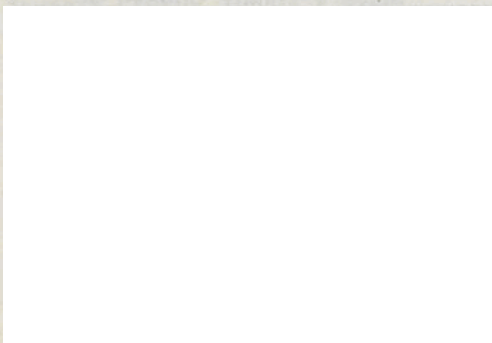
П о л а ч ч ы н е .

Полацк 1926 г.

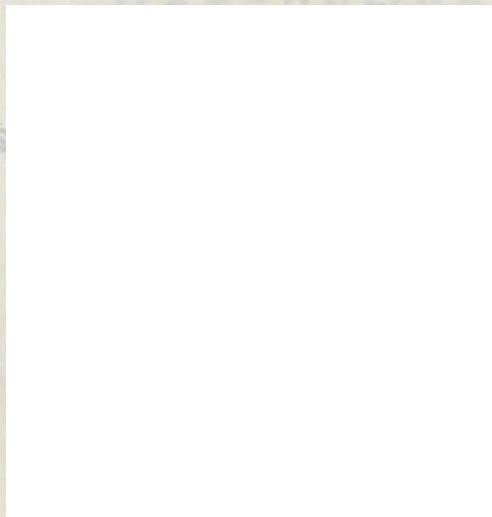
Пранясуся шалена па краю.

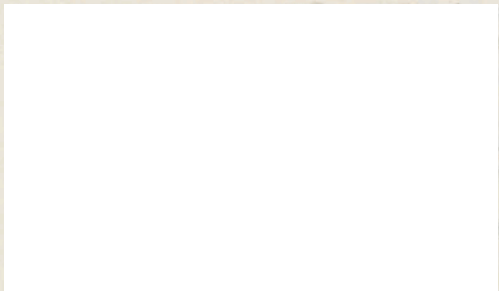

Полацк 1926 г.

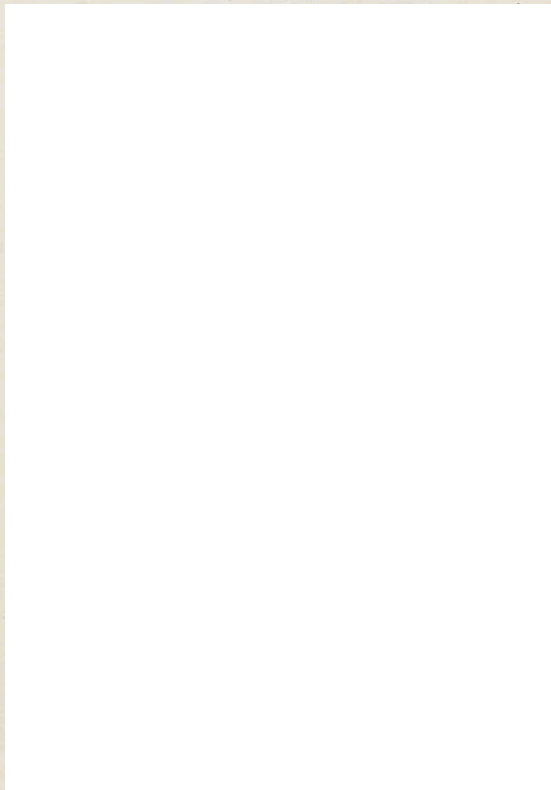
Прысьвячаю Якубу Коласу.

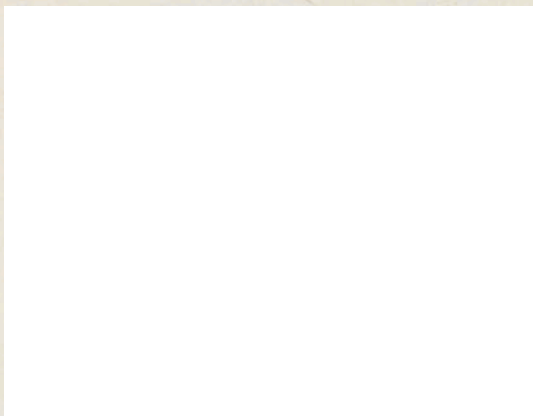

Полацк, 1926 г.

У сьнежнявай замяці.

Сънежань 1926 г.
г. Полацк.

Ё й...

И
П
М
ХАДКЕВН.

И
А
Е
П
В
В
И

Пра
У
Сам
Д
д
Г
М
Г
З
З
Б
Г
Г
Г
Х
Х
И
Ш
З
А

З
З
К
Н
К
Х
У
А
З
А

Полацк, 1926 г.

ТАРАС ХАДКЕВІЧ.

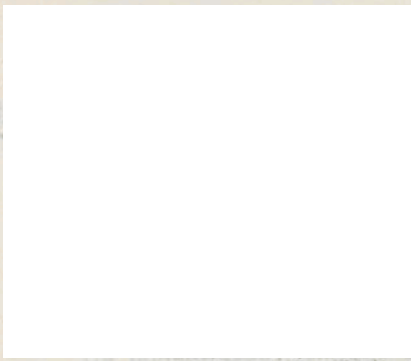
Д Н І.

* * *

КЕРМІ

В. Шайтрава, 1926 г.

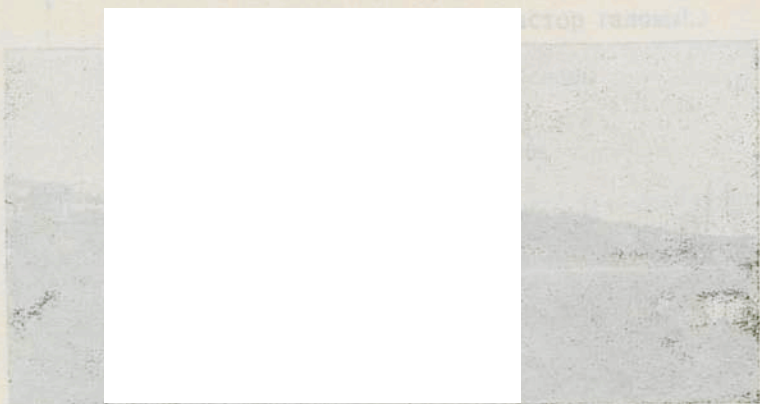
Сугучнасьці.

* * *

* * *

Зьвінелі косы...

АЛЕСЬ ДУДАР.

Полацк.

Цябе гісторыя ў свае скрыжалі
ўпісала гранямі руін.
Ні кроплі літасьці, ні іскры жалю
твае ня ведалі страі.

Муры Рагнедзіны, сьцяг Рагваладаў,
шчыты норманскіх караблёў...
Бандыты Захаду, цары Усходу
тваіх грудзей грамілі бронь!

Чужынцы з ніў тваіх зьбіралі зерне,
каралі гневам і вайной...
Цябе рэспублікі, цябе імперыі
тапталі кованай пятой.

І попел хат тваіх, твае заветы
праносіў з болем між вякоў . . .

Зямля вялікая, зямля Саветаў
адна дала табе спакой.

Дзе-ж тыя злосьнікі, што гнулі шыі
перад Варшавай і Масквой?...
Усім варожья, усім чужыя—
ня будуць кармаць над табой.

Ня ўзняць бяскрылым ім ў прастор галовы!..
Ім ня блудзіць, ім не грашыць
бо словы цвёрдыя, як крэмень словы
цяпер спаткаюць подлы шып.

Замест Сафійскае—гара Скарыны
і над Дзвіной чырвоны сцяг.
Твае пажарышчы, твае руіны
ў мінулым толькі шаласьцяць.

І, новай сілаю цяпер сагрэты,
ня ўбачыш больш варожых сноў.
Зямля магутная, зямля Саветаў
і тым—ў сям'і яе сыноў.

15—VII—1926 г.

М. ДУБОВІК.

Парвалася залатаструньне дня...

Парвалася залатаструньне дня;
ў вячэрняй мгле загаласіла
халодная, нямая цішыня
і зоры задрыжалі ў цьмянай сіні.

Жыцьцё 'такая песьня—было-няма;
жыцьцё такая песьня—сон дзівосны,
і хочацца усе, абняць:
Вясну і восень

А песьня будзе дасьпявана,
як дасьпявана не адна,—
і клівіць мора хвалямі
і быццам лёсам,
на некаторых ракавіны дна
на берагі выносіць.

1926 г.

Бы хмель асалоды...

Бы хмель асалоды,
бы зелень галін,
на дні, што надыйдуць
вянок завілі.

Вянок завілі
і на хвалях рачных
варажылі
ў купальскай начы.

і хвалі вянок
панясьлі,
панясьлі
.

Там да самага долу
схіляецца сіль...

Бы хмель асалоды,
бы зелень галін
на дні, што надыйдуць
вянок завлі.

Полацк, 1926 г.

* * *

Да мураванае сьцяны
прынікшы ціха, сіратліва
стаіць дзіця.

У сэрцы холад ад цаглін...
Панэль ня любіць лілій.

Панэль. Ідуць прайходзяць людзі,
на вуліцы машынны бег...
Дзіцяці вочы ў пылу блудзяць,
дзіця забылася сябе.

І ўсё няўцям.

І дзівіцца дзіця:
— Як хораша грукоча горад,
якія дзівы, хараство...
Такіх ні ў полі, ні ў лясох
яшчэ нясьнілася учора.

І вочы дзівяцца дзіўным,
і радасьць у душы дзяцінай,
а сэрца ня прыкметна стыне
ад мураванае сьцяны.

Полацк, жнівень 1926 г.

АНДРЭЙ АЛЕКСАНДРОВІЧ.

На мяжы.

Прывітаю вучням Ветрынскай сямёхгодкі.

I.

Павольна, а то і са сьвістам,
загудзіць верхалінамі вецер;
непакорлівы вецер, сьцюдзёны
з узгор'яў заходняй Дзьвіны.
... Пад нагамі Буланага сьнег хрушчыць—заліваецца,
шэры, стоптаны сьнег.
Дарога санныя...
Дарога нудная...
Дарога доўгая...
Спакойныя, вечна, вазёры скаваныя сінім лёдам,
зацярушаны сьнегам імглістым. Вербалозьзе,
бярозкі сагнуўшыся, зьледзянелыя моўчкі хістаюцца.
няпрыветна.
Пуста.
Звычайна.
Прасторы бязмежныя сьнег сьпеленаў, дзе-ні-дзе
Сьцяной цёмнаю лес стары,
Задуменна—сумна пакажыцца.
Калыбаю чорнаю хмары ляглі
на грудзі зямлі асьнежанай.
Няпрыхільна...
Цягуча...
Туманна...
— Яшчэ вярста!
— Яшчэ адна
і за мяжю:
жудасна...
Цікава...
Крыўдна...

II.

Мястэчка—
панурае, старое, клапатлівае.
Драўляныя, чуць згорбленыя хаты
як-бы ўрасьлі ў бель-сьнежную зямлю.

Мястэчка..

беднасьць..

Імкненьне жыць!

Дарогаю спаткаў, як таласы, сівога гандляра.

Ен хадзіў па вуліцы, углядаўся у неба,
церабіў бародку і, відаць, маліўся.

— Спакойны дзень, спакойнае жыцьцё,
так думаў крамнік, думаў так гандляра.

У хаце, на стале, пад абрусам маца;
у школе ён спакойна малітву прачытае,
з суседам здолее гішэфт абгаварыць.

Пройдзе пэйсах, пройдзе сьвята,
адчыніць крамку зноў...

зноў капейку да капейкі, так, гэтак,
дзе там гандаль,—«Эт, спакойнае жыцьцё».

Незадоўга—недалёка гоман неугамонны,
радасна—вірлівы прывабіў да сябе.

Пайшлі. Спыніліся, забаўна.

Кучаравыя дзяўчаткі і хлопцы
цешыліся першым сонечным праменьнем.
— Вясна ідзе! Ідзе вясна жаданая,
закрасавалі вочкі дзетак харакствам вясны.

Дзеткі жыцьцёрадасныя, бедната сялянская,
гульліва карагодзяць—забаўляюцца.

Разгаварыліся, зайшлі у школу, школа беларуская.

Цікавяцца, пытаюцца:

— а ці вялікі Менск?

-- а як жывуць і вучацца там дзеткі?

— Ці многа кніг у горадзе вялікім?

— Ці бачылі, хоць раз, вы, Коласа, Купалу?

І чытаюць вершы, з любасьцю чытаюць,
з гордым харакствам, мовай чыстай, роднай.

Дзеткі любяць вершы!

Любяць вершы—

калі льюцца плаўна,

калі льюцца думкамі радасьці, жыцьця.

А за вакном віднеецца пахілая бярозка.

Стаіць у нярухомасьці заклятай,

і быццам-бы баязьняю ссутулілася, плача.

Зямелька наша!

Па дарожцы-сьцежцы зараз, вось цяпер,

хацелася-б пайсьці і страсануць, каб залілася

радасьцю бадзёраю, юнацкай,

пакрыўджаная, сумная бярозка.

— О, не! Сягонья ты ня пройдзеш, цябе ня пусьцяць,
ты ня маеш права.

Першы раз!

Першы раз, на дваццатай вясьне
жыцьця вясэлага свайго,
пачуў, як моцна сэрца сьціснулася жалем.

— «Цябе ня пусьцяць, ты ня маеш права»,—

а там пануе вораг і табе ня можна
пайсьці і сьцяць яго імкненьне да крыві.

Бедная зямліца!

пакрылася ты колерам крывавам,
пакрылася сьлязьмі нявольнікаў—братоў.

III.

... З гурбой заўсёды бурную,

з шустрай дзетварою,

пайшлі, як-бы вясэляя,

на мяжу—граніцу.

Засьпявала песьню дзетвара сялянская,

а ў мяне на сэрцы смутак зашуршаў.

Глянеш, роўніца-раўніна

няма ні ўзгорку ні купінкі,

— мяжа.

Стаіць з арлом двухглавым шэры слуп,

у некалькі радоў працягнен дрот калючы,

у крокаў тры ад нас стаіць паляк-жаўнер,

— мяжа.

Непадалёку, блізка вёска выглядае,

стрэхі саламяныя, вось як і тут, у нас,

а па-за хатамі палі бязьмежныя,

— мяжа.

Змоўклі дзеткі, вочы патупілі,

крыўда спавіла,

— мяжа.

Ім цяпер ляцець-бы з сілаю наперад,

узьлётам думкі, імкненьнямі жыцьця.

Ахапіць сусьвет, захапіць узвышша

і новае сваё стварыць, узьняць,

— мяжа.

Дзетвара сялянскай беднаты,

надзея нашай бацькаўшчыны вольнай.

Надыйдзе час, віхры ўзьвіюцца,

і толькі ў памяці застанеца

— мяжа.

IV.

І сьнег, як хмары, шэрым стаў.

І вецер подыхам прадвесні
калыша сінь лясоў.

Ідзе вясна!

Яна аздобіць радасьцю жыцьцё радзімай стараны,
загоіць раны сэрца,
павевам шчасьця спавіе.

І сонечны, як дзень вясны, я бачу ў думках
родны край.

Гордым пералівам пальцеца песня Сонца.

Вясна ідзе!

прыдзе,

верым:

Радасьць,
Сусьвет
Сонца.

Полацк, ліпень 1926 г.

ПАЎЛЮК ШУКАЙЛА.

На Беларусі...

На Беларусі
вада з крыві,
палеткі з курганоў
і крыжоў.
Хто нож ёй у грудзі
ня ўбіў?..
Ня плюнуўшы ў твар
хто прайшоў?..

Адны ішлі
сьмяяліся ў вочы
Шчасьця ў словах давалі.

З камнем за пазухай
цёмнаю ноччу
грабавіну рыхтавалі...

Другія словамі навукі
бровы «серьезно надвінуў»
гаварылі,
і сьвет слухаў
што беларус не чалавек—
быдліна...

Чулі шмат чаго мы,
чулі
і на сэрцы таілі.
На сьлязох
расьлі кветкі ў полі
Мы стагодзьдзямі йшлі ў магілу...

Прыш*ў час
паўсталі мы.
І мёртвыя
вышлі на барыкады.
На шляхох у нас—
агні... агні
у барацьбе за волю
і праўду...

Хто нас прыпыніць,
загародзіць пуцявіну?
Нас мільёны,
наш сьцяг—
за волю
Нам дзьверы жыцця
ужо не зачыняць,
не загоняць
у падполье.

Хоць яшчэ квакаюць
жабай нацыяналісты,
«русацяпы»
каркаюць варонамі
Беларусь цела
ад іх ачысьціць
высыпаўшы
сталёвымі калёнамі.

Яшчэ рэжуць цела Краіны
за Нёманам
і Дзьвіною стогн...
Касьцьмі ляжам
на пуцявіне
а трутнёў
з Беларусі
вон!...

26—XII—1926 г.
г. Полацк.

М а р ы л ь ц ы .

Мары
марыш
Марылька,
Сьмехам
душым сьлёз...
Гавары радная
гаварыка
Аб чым там шэпчуць
Бярозы...

Засьмейся,
Засьмейся
Марылька!

Жыцьцё
абсьмей сьмехам.

Хвілінкі мяняюцца
хвілінкамі,

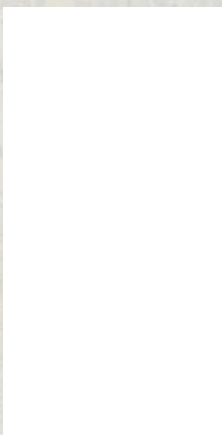
Жыцьцё
з хвілінак—
рэха...

Хай плачуць
людзі-мурашкі
іх душы вякамі
напоўнены сьлязамі.

Шлях жыцьцёвы
наогул цяжкі,
Зачым яшчэ
плачам цяжарыць...

Засьмямся
з табой,
зарагочам,
Песьняй
жыцьце
зробім вясельле.
Мы ж
ня ныць
а жыць хочам,
кружыцца ў жыццёвым
пахмельлі...

Расоны, 1926 г.

ЯНКА ВІДУК.

Пэрлы дзен.

Расоны, 15-х—26 г.

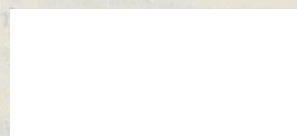
З лейцамі сьвежых дум.

Расоны.

ПЯТРУСЬ БРОЎНА

Г.

* * *

г. Полацк, 1926 г.

Ня буду я стаяць на раздарожжы.

г. Полацк 1926 г.

* * *

* * *

г. Полацк, 1926 г.

Аднойчы вясною...

(АДРЫВАК З АПОВЕСЬЦІ).

Хваісты лес ківаў кудзелямі галоу... Сонца залаціста-срэбным пералівам сваіх праменьняў песьціла іх. Грэбень-вечер пяшчотна расчосваў і кучаравіў як валасочкі перабіраючы зялёныя лісткі адзінокай бярозкі. Яны шапацелі, штоосці, гаварылі,

сьпявалі,

ігралі—

гралі сымфонію,

якой—сусьветнай кансэрваторыяй

прывоена назва:—

Шалясцьценне.

Прыгожа. О, як прыгожа!

* * *

У-лю-лю-лю-лю-лю...

Чуліся гукі пасьвільсьцёлка ў хваёвым лесе, жалобныя, сумныя,—як пахавальная песьня. гукі.

У-у-у-у-у

Адказала дзесьці карова, бышчам гаворачы іграку:—хадзі сюды, мне адной, таксама, сумна, заграй песьню, хоць-бы й сумную...

Клін клінам выганяюць.

Іграючы зразумеў жаданьне каровіна. Па зьвілістай сьцежцы, вядучай у напрамку к гукам вышаў белавалосы хлапчук год—дванаццаць.

У губах быў пасьвільсьцёлка.

Ён усё іграў...

* * *

З-за куста паказалася карова

Перастаў сьвільсьцець пасьвільсьцёлка.

Вочы хлапчука глядзелі, не пазнавалі карову:

Чыя?..

Дзе яго?..

Зьмяніў ход-пабег...
Упор з-за куста паказалася дзяўчына...
Абое спалохаліся.
— Ясуль!
— Люба!
— Ты ня бачыла мае Лысае?
— Не, а што?
— Ды вось не знайду ніяк. Пайшоў у возера ваду піць,
заставіў яе пры беразе, прышоў і яе няма, — знікла. Пайду
шукаць...
— Ідзі, гукэй. Адкажу каб не зблудзіў.
— Нічога, добра...

* * *

— Лысае, — у-у-у-у-у!..
гукаў карову хлапец, чакаючы водгука.

* * *

Сонца глядзела толькі палавінаю, калі пры апошнім аукань-
ні ў недалёку ад Любы паказаўся заплаканы аднавясковец Ясюль.
— Няма?
— Не найшоў..

* * *

Моцна ўшчарэпіўшыся за валасы, Ясюль паў сьлязмі зямлю.
Люба супакайвала яго
— Кінь плакаць, знойдзецца...
— Як жа гэта я да хаты вярнуся, ды тата мяне заду-
шыць. Што ж гэта я нарабіў!..

Белакурае дзяўчына—Люба адцягнула рукі ад валасоў бе-
лакурага Ясюлькі.

Сьціснула іх...

Прытулілася да яго...

Яны плакалі разам...

Яны ня родныя—

толькі з адной вёскі...

Яму было дванаццаць...

Ей было дзесяць...

* * *

Месяц сачыў за зямлёю.
Зоркі трымалі варту,—калі з хаты з вострожнымі вакен-
цамі, скуль кідаўся слабы сьвет лучыны, чуўся голас:
«Ой татулечка, міленькі, родненькі

Пусьцеце, ня біце.
Я больш ніколі ня буду.
Я пайду шукаць карованьку.
Знайду...

* * *

Месяц, як бы знарок, пакіраваў свае ногі ў бок ад хаты
Ён не хацеў перашкаджаць катаваць дзіцё, хоць гэта яго быў
абавязак, як вартаўніка.

* * *

Што-сь клубком перакацілася цераз парог сяней і як жаба
папаўзла пад грушу-дзічку, якая стаяла неўдалёку.

Чуцен быў стогн
маладой,

яшчэ не распусьціўшай добра храсткі,
душы....

* * *

Пазадзе хаты прабегла чья-сь цень у хустцы...

* * *

На парозе паказалася фігура нізкай, тоўстай, як двац-
цатка-кадушка ад селядцоў—жанчыны.

У руках быў кубак і міска...

— На йдзі зьеш адваронікаў з масьлянкай.

— Каб ты ведзьма пранцаў наелася, як ты накарміла
сеньня мяне праз тату—адказаў ком, з белымі валасамі з-пад
грушы-дзічкі.

— Што? Ды я цябе заб'ю... Рыгор, ты чуў, што твой сы-
нок кажа... Вось вывучыў, вось якое маё шчасьце. Пасынак
пранцамі корміць, за маё добрае, што кармлю, абшываю, ды
абмываю...

* * *

З хаты нёсся бацька,
У руках была вяроўка...

* * *

Пад грушай-дзічкай нікога ня быко... Чысь ногі адлічвалі
на сто ў хвіліну напрамкам за сяло...

* * *

Ціха на в'сковых могілках у майскі вечар.

Лісткі бяроз цалаваліся з жукамі, якія жужжалі і напявалі любоў к лісткам...

* * *

Хто вечарам ідзе на могілкі?

Ясь.

Кім нарушана гэтая сымфонія сьпеваў жаб?

Ясем...

Хто перашкодзіў салаўям пачаць пяць?

Ён

Чые чутны словы на раскопанай сьвіньнямі магільцы:

Мама,

чуеш,

бачыш,

маю пакуту?..

Устань,

збаў,

паглядзі...

да сябе вазьмі!..

На чых сьлязах расьлі ўцалеўшыя ад сьвінога рыла магільчыны ягадкі?

— толькі на Ясіных...

* * *

Што-сь шаляснула за сьпіной Яські.

Сэрца млее...

А што ды пакойнік?..

* * *

— Яська-гэта ты?..

Ціха, ціха... Рука не пакойніка,—а... Любы

Абвіла шыю Яські.

— На хлеба з маслам...

* * *

Нурцом упаў Яська на могілкі.

Сьлёзы яго паілі зямлю...

Любчыны цяклі на яго...

Яму было дванаццаць...

Ёй—дзесьць.

У яго цёмная і злая мачыха...

У яе цёмны, злосны айчым.

* * *

Засыпаў Яська
на руках у Любікі...
Засьвістаў салавей...
Прыціхлі жабы...
З-пад возера паказаўся вялікі чорны сілуэт.
Пачулася прадоўжнае рыканьне...
Яська ўздрыгнуў...

* * *

Месяц хаваўся то за адным, то за другім воблакам.
Ён забываўся аб сваіх абавязках вартаўніка.
Ён закрываў вочы перад жартамі жыцьця...

* * *

Жабы змоўклі, салаўі сьціхалі.
З душы лілася ня песьня—
а сум...
Станавілася ціха,
зусім ціха...
Ціха, ціха...

10 IV—26 г., в. Расоны.

ГАННА БРЭСКАЯ.

Францішку Скарыне.

Сёння сонца нам радасцю сьведціць,
Заліло ясным золатам дзень.
Я хачу праз сівыя сталецьці
У мінуўшчыны даль паглядзець.

Зелянеюць на гонях пасевы,
Сочнай рунью ўзыйшоў маладняк.
— А ў вякох непраглядная цемень,
Засьцілала жыцьцёвы шлях.

Ой, вы родныя сьпелыя нівы!
Хто вам цвёрдую глебу узняў?
...Мне прыпомніўся вобраз Скарыны
З поўнай жменяй жамчужын—зярнят.

Запаліў ты праменьнем іскрыстым
Крыўдай вечнай засмучаны край.
Па грунтовай зямлі камяністай
Сьвежай ранай прайшла баразна . . .

Нахілілася долу калосьсе,
Ціхім шэптам вітаньне нам шле,
Рассыпаецца чырваньню сонца,
Усьміхаецца радасны дзень.

Полацк, 1925 г.

3 каўкаскіх папеваў.

Белай шапкай калышацца хмель
Паміж гор, дзе бягуць раднікі.
Мае думкі аб новай вясне,
Ў маіх песьнях ізноў васількі.

На хвіліну агорне журба,
Ня журба, а жыцьцёвы надлом,
Што люблю сакаліны размах,
Што жадаю зімой васількоў.

Я жаданьням дарыла прастор,
Хай умруць на марскіх берагах.
Дзікім сьмехам рачога прыбой,
Ў сініх хвалях радзілася рань.

Ў сініх хвалях радзілася рань,—
Сонца косы палоща ў вадзе...
Дык чаго, дык аб чым сумаваць?
Не сягонья, дык заўтра мой дзень.

Не сягонья, дык заўтра ў душы
Празьвініць рой разбуджаных слоў...
Не хачу ні аб чым варажыць,
Ні жалець, што ў гадах адцвіло...

Паміж гор, дзе бягуць раднікі
Белай шапкай калышацца хмель.
Ў маіх думках цвітуць васількі,
Мае песьні аб сьветлай вясне.

Каўказ. Чорнамор'е, 1926 г.

Вечар.

Падняўся маладзік бялясы!
Падняўся дзесьці аж з-за гор...
Ой, вечар срэбрана-бялявы!...
Ой, вечар—струнаў перабор!...

О, шчасьце, шчасьце перазвонаў
У рута-мятах разьлілося;
Нам шчасьце чуецца у звоне
У звоне ласкавым калосьсяў...

І далі, далі пунсавеюць
І у вачох гараць вясёлкай...
У сіні вечар, ціхі вецер
Павеяў радасна-вясёла...

Ой вечар, срэбрана-бялявы!
Ой вечар,—струнаў перабор!...

Падняўся маладзік бялясы,
Падняўся дзесьці аж з-за гор.

В. Забелле, 1926 г.

* *
* *

Па зямлі паслаліся шызыя скрозь цені,
Змрок дарагую акутаў зямлю,
А туман паслаўся ў пухавай пасьцелі
І я ў яго чары сеньня акнуўся.

Разьлілася сеньня навакол прыгожасьць—
Ад таго і хочацца шчыра прапяць.
А ў аўсох ядраных, ў заірзельх пожнях
Ня сьціхае вецер... Шэпча сенажаць...

Я іду зялёна-вузенькім узьмежкам,
Гольлем нахіліўся малады мне гай...
І сьмяецца вечар ласкавай усьмешкай,
А на небасхіле чырвань патухае.

І ўсё навокал ўсё як у крышталі.
І цудоўнай казкай мне шапоча гай.
Дзіўныя такія, пацямнелі далі,
Вышаў сіні вечар зоры рассыпаць.

Ой, ды прыгалубілася туманамі верба
(ці гэта здаецца, ці гэта здалося),
Толькі усьміхнулася мне сузор'ем неба,
Вецер ціха кратае гушчыню валос...

Ой, і любя выйсьці сёння на прывольле
Калі радасьць буйная у траве звініць...
І спаткаць прыгожыя вечары у полі,
Слухаць сенажацьў залатыя сны...

Па зямлі паслаліся шызыя скрозь цені
Змрок дарагую акутаў зямлю,
А туман паслаўся ў пухавай пасьцелі
І я ў яго чары сёння акунуўся.

Валыцы, 1926 г.

СЬЦЯПАН СЯМАШКА.

На пакосе.

Эх пара, пара пакосная! З расой
У радкі трава кладзецца пад касой.
Бязупынна ў небе жаўранак пяе,
Сонца сьпёку на касцоў агнём ліе...
Эх і сьпёка-гарачынь!.. Аж папацелі.
Бель-кашулі так ліпнуць, ліпнуць к целу.
Сена з краскамі пахучьмі ў стагох.
Старыкі і маладыя на лугох.
Косы звоняць упіваюцца ў траву,
ў сакавітую квяцісту мураву...
Ціхі ветрык, бы жартуючы з травой,
Нахінае яе к долу галавой,
Покуль тая не расстанеца з расой,
Ды ня схіліцца пад востраю касой.
А там ў высі з сінякудрай галавой
Хмарка крадучысь спусьцілась над гарой.
— Эй, жывей вы там, кабеты,—трэ' сачыць,
Каб сухое сена нам не замачыць,—
Непакоюцца мужчыны за пакос,
і кідаючы няскошаны пракос
Пачынаюць працаваць ўжо на стагох.
І кіпіць работа дружна на лугох.
... Эх і люба ж на зары касіць з расой!..
У пракосы луг кладзецца пад касой.

Трылет.

З жыцьцём інакшым у душы
Я пакланюся ў сінь прадвесняў
І хай сальлюцца думы-песні...
З жыцьцём інакшым у душы ..
Хай залатое сонца ўзьвесніць
Асерабрыць нямую шыр...
З жыцьцём інакшым у душы
Я пакланюся ў сінь прадвесняў.

М. Валынцы 1926 г.

Настроі.

Нейкімі другімі мы выходзім у людзі,
Неяк болей сілы у плячох, руках...
Мы бадзёрай вышлі на жыцьцёвы шлях,
Дык туга увосень не сашчэміць грудзі.

Не хачу душою я крывіць ніколі,
І хлусіць ня хочу прад самім сабой.
Лепш жыцьцё авею радасьцю хмяльнай
Каб пакінуць звычай праклінаць нядолю.

Ой, я вып'ю хмелю срэбраліты кубак,
Каб любіць жыцьця вірлівае прадоньне...
Я ня буду хмурыць у сумоце скроні
Бо у маладосьці не завянуць губы.

* *
*

Эх, далі, далі! Не праменіць
Вас срэбра восені ў цішы...
Бярозы сталі на калені
І не пяюць ў нямую шыр...

Люблю глядзець вачыма ў далі,
Дзе дрэмлюць вербы над ракою,
І як імпэтлівыя хвалі
Чароўна з лозамі ракочуць...

Пад говар струн, душы сугуччаў
Растане смутак ў словах шчырых...
Больш не акропіць сьлёз гаручасьць
Калісь заплаканыя шыры...

І я, і вы—імкнемся ў далі,
Дзе рубяжы пад сонцам зьнікнуць
І думкі—бы на мель каралі
Выносіць мора ў шпаркай плыні...

Ніколі не спаткаюць ростань,
Жыцьцём палаючыя вочы...
Яны усюды зіркам вострым
Прыгожае заўсёды сочаць...

Чаго на сьвеце мы ня любім?
Хоць часам путае хмель ногі.
У словах квольх, ў словах грубых
Нясём ад сэрца праўды многа.

М. Валынцы 1926 г.

РЫГОР ХВОЙКА.

Над дзвіной.

Над Дзвіной шумліваю
Валам мкнуцца хвалі,
Коц-ца на бераг,
Дзе расьне трысьцё...
Я гл-дзеў, як вабна
Ружавеюць далі,
Як прыгожа сонца
Залаціць лісьцё...

Я глядзеў на Полацак,
Дзе жыцьцё віхурыць,
Дзе гудзяць напевы
Новых, сьветлых дзён.
Камяніцы грозныя
Камяніцы хмурыя...
Эх,
І многа-ж крыўды
Выцярпеў ўжо ён...

Быў ён і пад шляхтай,
Быў пад масквічамі
І з Дзвіной ліліся
Сьлёзы палачан...
А цяпер квітнее

Залатымі днямі
І ўжо песьняй новай
Вуліцы гучаць...

Бо зямля саветаў
Даражэй і бліжай,—
Новаю напеўнасьцю
Зашумелі дні...
Вецер над Дзвіною
Вольны сьпеў калыша
І люстрацца хвалі
У проблісках зарніц...

Горад!
Новы горад!
Весела з узвышша
Ты сьмяешся гоманам
Соцен галасоў!

Бо зямля саветаў
Даражэй і бліжай
Бо і між камяніцаў
Чуцен сьпеў аўсоў.

м. Ветрына.

* * *

Ружавее вёска
Кветкай ружавее...
Радасьць у праменьні
Сонечным імжыць...
Думка вольнай працы
Нібы вецер вее.
Жыцьцё маладое
Няспынна бяжыць.

Васільковай сінню
Весела шугае
І пье як птушка
Ветрык малады.
Ах, мая радзіма—
Вёска дарагая,—
Я цябе ня кіну
У гэткія гады...

Вецер, вольны вецер
Нахіліў калосьсі...

Вецер, буйны вецер
Веє у палёх...

Знаю я і веру
Залатую вёску

Не спаткае болей
Нешчасьлівы лёс...

Знаю—

Кліча горад

Грукатам варстатаў...

Хай...

Загартаваным зноў прыду ў палі,

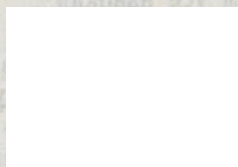
Бо ня знаў радзімей

Зайшальных хатак.

Бо ня знаў радзімей

Роднае зямлі...

м. Ветрына 1926 г.

П. АЛЕСІН.

Сьцежкі крывыя.

(А П А В Я Д А Н Ь Н Е).

I.

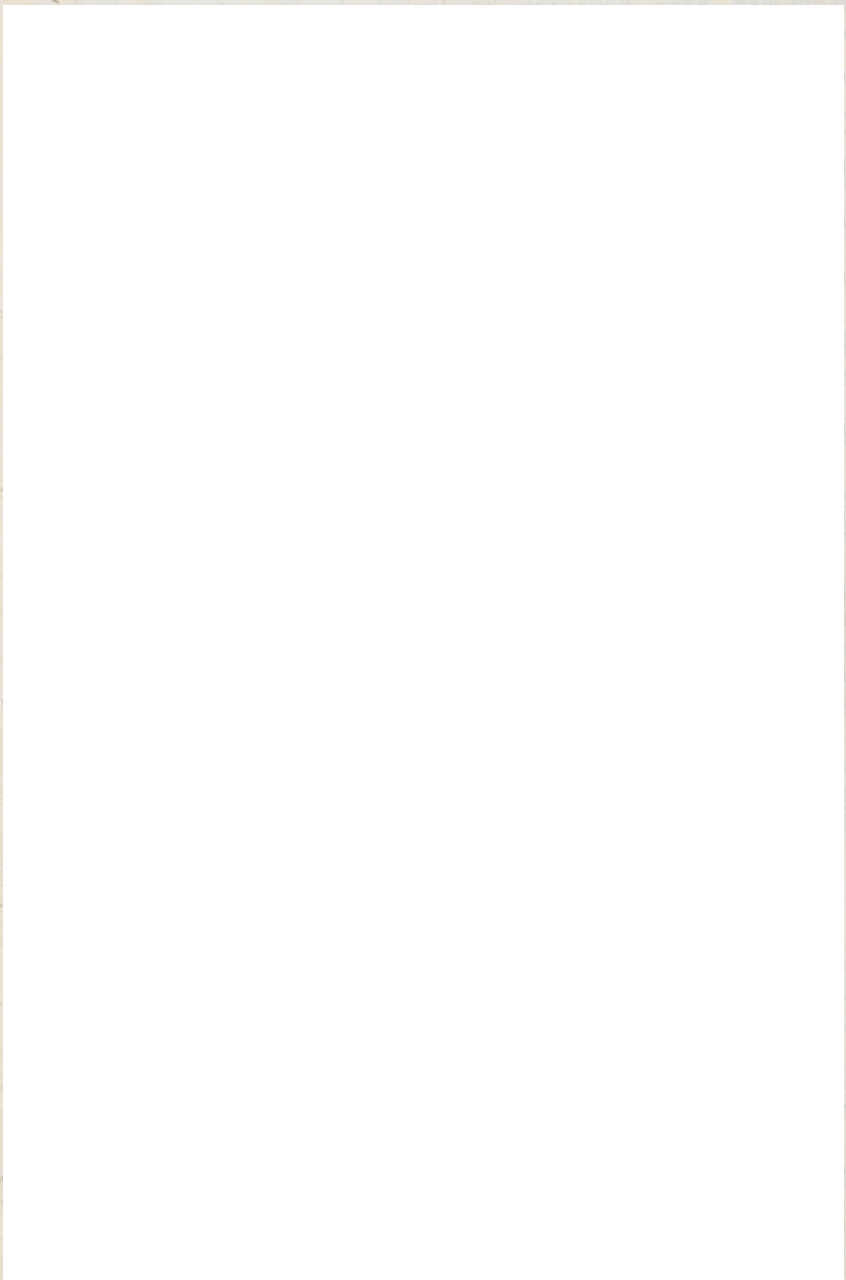

7

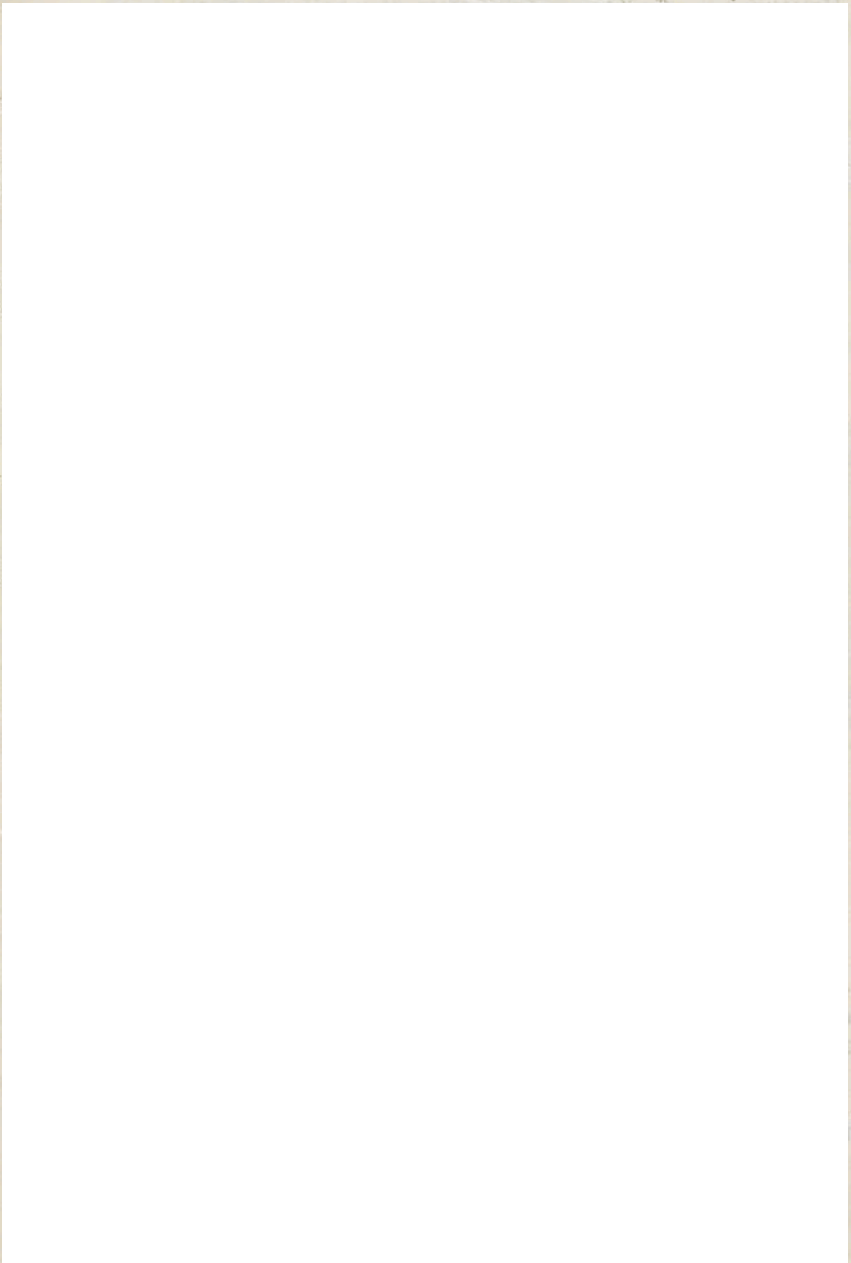

Полацк, 1926 году.

А д к а з.

Так було калісьці—вечер захліпауся
І вілася цемра у таемны вір...
Над краінай роднай вораг пацяшаўся.
Размывала думкі, як вадою жвір.

Так было калісьці, калі край палілі.
І палівалі кроюю маладняцкі ўсход...
Раніцою яснай, грамадой шумлівай
Мы збіралі к зорам агнявы паход...

Так было калісьці... У дарозе цёмнай,
Калі кожны ў бойцы надрываўся з нас,
Палахлівым стогнам, палахлівым чорным,
Нас спаткала здрада ў нечаканы час...

Разыйшліся моўчкі па пуцінах розных,
Разыйшліся моўчкі, як пасья хаўтур...
«Маладняк» ня кіне цаліны, барознаў
«Маладняк» збудуе свой вялікі мур!

Ну, няхай там плача вечер на разорах,
Ну, няхай праклёны яны шлюць нам ўслед...
Нас вітаюць зьзяньнем карагоды зораў,
Нас вітае раньня пераліўны сьвет.

8 кастр. 1926 г. Валынцы

С. МІЛЕВІЧ.

Выйдзем, выйдзем на пакосы!..

Гэй! рыхтуйце хлопцы косы!
Надыходзіць ўжо пара
Выйсьці з імі на пакосы
Калі ўзыйдзе ў рань зара.

На лугі травы шаўковай
Выхадзі малы і стары!
Хай пакрые звон сталёвы
Беларускія абшары!

Над палямі, над лясамі
Хай зазвоніць працы звон.
Мы будзем сабе самі
Будаўніцтва новых дзён...

Пад напевы песень звонкіх
Будзе праца нам лягчэй!
Хай ўсьміхаецца старонка
Сіньню—просіньню вачэй.

А калі памкнецца вораг—
Возьмем мы стальныя косы,
Станем, станем на дазоры,
Як сягоньня на пракосах!

БАРЫС СЬВЕРДЛІН.

Плывуць дзянькі...

Плывуць дзянькі, нібы чаўны у моры,
Кудравіць вецер кучаравы гай,
Гамоніць сум ліпнёвы у прасторы,
Пад сонцам нікне ціхая туга...
Праходзіць лета, а за ім і восень,
Праходзіць восень, а за ёй зіма...
І дні шумяць як голас стромкіх сосен...
А тых што адыйшлі — няма..

Плывуць вясёла вольныя гадзіны,
Мінае час свавольнага жьцця...
Сумуюць сёньня восенню каліны,
І струны ў сэрцы галасьней звяняць.

А дні плывуць, нібы чаўны у моры
Кудравіць вецер кучаравы гай
Гамоніць сум ліпнёвы у прасторах
Пад сонцам нікне ціхая туга.

У. ЯЦКЕВІЧ.

* * *

Край ты мой!.. Залатое калосьце
У адвечнай блакіцені даль.
Ветры дзікія больш не галосяць
І палі ня зьвівае жуда.

Край ты мой!.. Балаты і раўніны
Ды вазёры як люстры гараць,
Стужкай рэчкі плывуць па далінах
Люба ім берагі цалаваць.

А лясы ды курганы ад вока
Хаваюць абшары раўнін...
Разышліся дарогі далёка
За палі, ў васільковую сіль...

Адвячоркамі з сіняга гаю
Люба песьні пяць салаўям...
О, краіна мая залатая!..
Беларусь, дарагая мая!..

Кнігапіс.

«УЗДЫМ», літаратурны зборнік Бабруйскай філіі «МАЛАДНЯКА».

Выб. Бабр. акр. філіі «Маладняка»
1926 г. ч. 30 кап.

Беларуская мастацкая літаратура ўключыла ў сябе яшчэ адну кніжку, калектыўны літ. зборнік Бабруйскай філіі «Маладняка»

Зборнік на 100 стар. змяшчае ў сабе 2 артыкулы, 2 апавяданні, 25 вершаў і аддзел «Аб усім».

Кніжка выдадзена прыгожа і абмылкі, зробленыя ў часе набору вынесены ў канцы, што гаворыць аб уважлівасці да сваёй працы.

Першае, што кідаецца ў вочы—гэта бадзёры маладнякоўскі настрой у творчасці ўдзельнікаў зборніку.

Івашын гаворыць:

Ня стрымаць,

Ня спыніць

Нас сягоньня

Ў нашай працы

Мяцежна—разгоннай!

Імкненне працаваць для працоўных, разам з працоўнымі—відаць з усяго зборніку. Бо паэты, ня толькі паэты, а й барацьбіты за калектыўнае жыццё, за заваёвы Кастрычніка. «Нашы сэрцы б'юцца камсамолам і буніць песьняй маладняцкай кроў», і калі «завеі завіхураць змеямі, і пасягне хто ўкрасьці чырвань

нашых дней,—кроў наша у жылах ой, не пасінее, яна стане толькі чырваней». (Суніца).

Перад намі вартаўнікі заваёў Кастрычніка, якія ў калектыве і разам з калектывам закладаюць мury сацыялізму.

Хто яны, што выдалі зборнік? «я пясняр малады, я сяла веснаход, дрыпасек, і пастух, і араты!.. (Бужан) «Вясковы хлапец», які «думкі ў песьні свае выкладае», і гэтых песьню «словы—сталыя згартаваны клявец, голас—шум веснавейнага гаю» Гэтыя думкі, пералітыя ў песьні «пяюць аб сьветлай волі» (Хмель). Іх песьня—...«Звон, песьня вясковая» (Верас). Як бачыце, песьня вясковая, але па зьместу і настрою яна інакшая ад старых песьню.

Сьвядомасьць клясавая нітуецца з сьвядомасьцю нацыянальнай—«І калі мяне спытаюць хто ты?—Адкажу з каханьнем «Беларус».

За зьместам у паэзіі шукаюць і формы, якія цесна нітуюцца паміж сабой. Якую-ж мастацкую каштоўнасьць мае зборнік?

У рытму зьмешчаных вершаў перадалася нэрвовасьць жыцця нашай эпохі—«ня стрымаць, ня спыніць нас сягоньня!»... У зборніку маюцца новыя мэтры і рытмы,—«няроўныя, сечаныя радкі»,

новы энэргічны рытм для вуха, звыклага да павольных 4—5—стопных ямбаў і харэяў. Есьць і новая сьвежая рыфмоўка, але ёсьць і старая зацяганая. Вобразы ўзяты ў большасьці з народнай творчасці:

«Сонца мае свае косы ў хвалях рэчкі срэбралітай»...
«трава б'е паклоны қасцом»...
«там не хмары, ой, не градавыя»...

І калі на гэтыя вобразы глянуць ня вылучана з творчасці, дык можна убачыць, што яны не зьяўляюцца самамэтамі, а сродкам пры разьвіцці тае, ці іншае тэмы.

У зборніку зьмешчаны два апавяданьні аднаго аўтара: «З перажытых год» і «Гой». Відаць мала прэзікаў у філіі. Абодва апавяданьні хаваюць у сабе рэалізм, праудзіваць жыцця. У апавяданьні «З перажытых год» аўтар такімі яскравымі фарбамі абмалёўвае голад, што жакі яго паўстаюць перад чытачам як жывыя. Роўны прыгожы стыль апавяданьняў, добрая мастацкая апрацоўка надаюць яшчэ больш вартасьці ім.

Апавяданьне «Гой» больш адпавядае нашай сучаснасьці, бо аўтар узяў тэму з жыцця Беларусі і разьвязвае цікавае пытаньне, — перажыткаў нацыянальнага антаганізму, спадчыны царызму. У апавяданьні яскрава паказана, што няроўнасьць паміж людзьмі грунтуецца не на нацыянальнай глебе, а на сацыяльнай, што «новыя годы ленаць жыццё, зажыўляюць мі-

нулага раны»... Гэта кожны з чытачоў і выносіць з апавяданьня.

Неяк не да месца ў гэтым зборніку аддзел «Аб усім». Псууюць уражаньне ад усяго зборніку газэтныя фэльетонныя агітацыйныя малюнкi.

Зборнік прадстаўляе вялікую каштоўнасьць для беларускае мастацкае літаратуры і дае ўпэненасьць, што уздым на нізін не пакоціцца. Гр.

С. ХУРСІК. «Першы паўстанак» Апавяданьні.

Выданьне Ц. В. «Маладнякі». Менск, 1925 г. 64 стар. цэна 20 кап.

Два гады, як выйшла ў свет кніжка маладнякоўца С. Хурсіка, у якой зьмешчаны два апавяданьні «Адам Залес» і «Вывалася».

Гэроі апавяданьня — Адам Залес расказвае ў вагоне аўтару сваю гісторыю. Аўтар нібы запісаў прамову пра сябе лішняга ў нашыя часы чалавека, адарванага ад жыцця. Такая пабудоўка апавяданьня.

Гэроі апавядае шчыра пра сябе і гэта шчырасць здольна захапіць чытача.

Адам Залес тыпізуе сабой выхадца з бедных сялян, які пражыў дні свайго юнацтва ў горадзе, вхоўваючыся ў старой гімназіі, парваўшы з працай, не прыстасаваўшыся да жыцця. У часы гострае клясавае барацьбы Залес, атручаны умовамі свайго жыцця, надзеўшы пангоны, вядзе барацьбу супроць рэвалюцыйных рабочых і сялян. Пасьля Залес перайшоў да

бальшавікоў, але ня мог звыкнуцца і тут, бо ня ўмеў працаваць. Тутака ён капаецца у сваім «я», сумуе і адзін выхад знаходзіць у набажэнстве. Прыехаўшы да бацькі ў вёску, ён ня здольны разабрацца ў зьявах новага жыцця. Бацька яго ўбачыўшы, што сумуе ён таму, што няма ў ім яго, бацькаўскага «духу», духу працавітасці, што ён лішні у яго, выпраўляе з дому. Залес—валацуга. Ён ня можа знайсці свайго месца ў жыцці і правільна ахарактарызаваны камсамольцам—гніль.

Тэма, узятая аўтарам, у нашай беларускай літаратуры зьяўляецца новай і аўтар можна лічыць, што справіўся з ёю. Прадстаўнікі сваёй эпохі ў расейскай літаратуры далі такіх тыпаў.

Залесы ў наш час—гэта трэсьці, ускінутыя хвалямі рэвалюцыі, якія ня могуць прыбіцца ні да аднаго берагу і носяцца на грэбнях гэтых хваляў. Яны маюцца ў нас і цяпер. Гэта—пошасць нашай савецкай грамадзкасці, ад якой мы паступова вызваляемся.

Заслуга аўтара ў тым, што ён у даволі яскравых фарбах перадаў нам прадстаўніка рэшткі гэтых нікчэмных адміраючых людзей. Цікава чаму наша крытыка абыйшла моўчкі гэты твор (ня лічачы невяліччай газэтнай рэцэнзіі).

У апавяданні «Вывалася» менш шчырасьці і нібы шаблёнасьць.

Каця—дачка сялян прымушаная бацькам выйсці за кулака, быўшага гімназістага, Колю. Камсамол, у які Каця ўступіла, расчыніў ей вочы на жыццё і штурхануў яе да вучобы. Яна ўцякае ў горад, паступае ў школу, а прыехаўшы бацька гоніць яе дамоў. Яна не згаджаецца.

Тэма «Вывалася» не скарыстана цалкам, няма шчырасьці, пасьядоўнасці. Апавяданьне гэта менш захапляе чытача.

Стыль аўтара даволі лёгкі, толькі часамі трапляюцца цяжкія сказы. Мова жывая сялянская. Сустрэкаюцца і русіцызмы. Але гэтыя хібы былі два гады таму назад і ў апошніх творах Хурсіка іх няма.

М. Я.

З Ъ М Е С Т.

	СТАР.
1. М. Грашчанка—Наш шлях	3.
2. Янка Купала—Акоў паломаных жандарм... (верш)	7.
3. » » —Ліст да палачан	10.
4. С. Хурсіч—Францішак Скарына (аповесьць)	11.
5. Андрэй Александровіч—Дзэвіна	44.
6. Алесь Звонак—Вершы	50.
7. Тарас Хадкевіч—Вершы	57.
8. Алесь Дудар—Полацак (верш)	60.
9. М. Дубовіч—Вершы	62.
10. Андрэй Александровіч— На мяжы (абразок)	64.
11. Паўлюк Шукайла—Вершы	68.
12. Янка Відук—Вершы	72.
13. Пятрусь Броўка—Вершы	74.
14. Паўлюк Шукайла—Аднойчы вясною (адрывае з аповесьці)	77.
15. Ганна Брэская—Вершы	82.
16. Кастусь Пчалкоў—Вершы	84.
17. Сьцяпан Сямашка—На пакосе (верш)	86.
18. Язэп Козік—Вершы	87.
19. Рыгор Хвойка—Вершы	89.
20. П. Алесін—Сьцежкі крывыя (апавяданьне)	92.
21. С. Хурсіч—Адказ (верш)	114.
22. С. Мілевіч—Выйдзем, выйдзем на пакосы... (верш)	115.
23. Барыс Сьвердлін—Плывуць дзянькі (верш)	116.
24. У. Яцкевіч— * * * (верш)	116.
25. Кніганіс	117.

КНИГАСЬПІС

МАЛАДНЯКОЎСКИХ ТВОРАЎ.

Цана р. к.
25

БДВ 1925

Падабед — <i>Вершы</i> . Выд. ЦБ «Маладняка»	20
Слуцкія песьняры. — <i>Вершы</i> . Выд. ЦБ «Маладняка» Менск. 1926.	20
Трус. — <i>Вершы</i> . Выд. ЦБ «Маладняка» Менск. 1925. (разысл.)	15
Трус. Ветры буйныя — <i>вершы</i> . БДВ. (друкуецца)	
Хадыка — Суніцы <i>вершы</i> . Выд. ЦБ. «Маладняка». Менск. 1926.	20
Хурсік. — Першы паўстанак <i>апавяданні</i> . Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1925.	20
Чарот. — Завіруха — <i>вершы</i> . Менск. 1922 (разыслася)	
Чарот. — Босыя на вогнішчы — <i>пэма</i> . БДВ. 3-е выд. Менск. 1925.	
Чарот. — Веснаход — <i>аповесць</i> . БДВ. Менск. 1926. 2-е выд.	1 10
Чарот. — Выбраныя <i>вершы</i> . Выд. ЦБ. «Маладняка». Менск. 1925.	15
Чарот. — Выбраныя <i>апавяданні</i> . БДВ. Менск. 1926.	
Чарот. — Карчма — <i>пэма</i> . Выд. ЦБ. «Маладняка». Менск. 1926.	20
Чарот. — Марына — <i>пэма</i> . БДВ. Менск. 1926.	20
Чарот. — Ленін <i>пэма</i> . Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1926.	
Чарот. — Сьвінапас — <i>аповесць</i> . БДВ. (друкуецца)	
Чарот. — Беларусь гапцюжная — <i>пэма</i> (друкуецца)	
Чарот. — Чырвоначырны вясчун <i>пэма</i> (друкуецца)	
Якімовіч. — <i>Вершы</i> . Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1925.	20

Пераклады.

Софокль. — Антыгона — <i>драма</i> з грэцкай мовы. Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1926.	40
Уайльд. — Баляда. Рэдынскай турмы — з ангельскай мовы. Выд. ЦБ «Мал.». Менск. 1925.	20

Часопісі і альманахі.

«Маладняк» — орган ЦБ «Маладняка»	
«Маладняк Калініншчыны»	
«Аршанскі Маладняк»	
«Уздым» — альманах Бабруйскай філіі «Маладняка»	50
«Надзьвінне» — альманах Полацкай філіі	50
Маладняк Барысаўшчыны	
«Пачатак» — альманах Віцебскай філіі	

ЗАЎВАЖАНЫЯ ПАМЫЛКІ ДРУКУ:

Старонка.	Радок.	Надрукована.	Трэба чытаць.
3	4	ні сваіх пачуццяў. Зараз	ні сваіх пачуццяў, зараз
3	20	літаратурай.	літаратурай,
7	1	Акоу	Акоу
51	23	шалена	шалёна
68	2	На Беларусі	На Беларусі
72	1	Пэрлы дээн	Пэрлы дэён
73	25	беласус	беларус
83	9	З каўкаскіх папеваў	З каўкаскіх напеваў
89	1	Над дзьвіной	Над Дзьвіной

Ганна Брэская—Вершы	72.
13. Пятрусь Броўка—Вершы	74.
14. Паўлюк Шукайла—Аднойчы вясною (адрывае з аповесці)	77.
15. Ганна Брэская—Вершы	82.
16. Кастусь Пчалкоў—Вершы	84.
17. Сьцяпан Сямашка—На пакосе (верш)	86.
18. Язэп Козік—Вершы	87.
19. Рыгор Хвойка—Вершы	89.
20. П. Алесін—Сьцежкі крывыя (апавяданьне)	92.
21. С. Хурсік—Адказ (верш)	114.
22. С. Мілевіч—Выйдзем, выйдзем на пакося... (верш)	115.
23. Барыс Сьвердлін—Плывуць дзянькі (верш)	116.
24. У. Яцкевіч— * * * (верш)	116.
25. Кнігарніца	117.

КНИГАСЬПІС

МАЛАДНЯКОЎСКИХ ТВОРАЎ.

Цана р. к.

Александровіч.—Па беларускім бруку—Менск, БДВ, 1925.	25
Александровіч.—Сутарэньне— <i>аповяданьні</i> . Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1925.	20
Александровіч.—Прозалаць— <i>вершы</i> . Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1926.	20
Александровіч.—Паўстанцы— <i>пэма</i> . БДВ. Менск. 1925.	8
Александровіч і А. Вольны Комсамольская нота— <i>вершы</i> . Менск. 1924.	25
Александровіч, Вольны, Дудар. Ваўчаняты— <i>роман</i> . БДВ. Менск. 1925.	60
Зобрык, Званан, Туміловіч. Пунсовае раньне— <i>вершы</i> . Выд. ЦБ «Мал.» Менск. 1926.	20
Бандарына, Вішнеўская, Пфляўмбаўм.— <i>Вершы</i> , Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1926.	20
Барашка.—У прасторы— <i>аповяданьні</i> . Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1926.	25
Гаўрук.—Вясковыя рыскі. Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1926.	25
Галубок.—Апошнія спатканьне— <i>п'еса</i> . Выд. Наркамасьветы Менск. 1919.	25
Дудар.—Беларусь бунгарская— <i>вершы</i> . БДВ. Менск. 1925.	20
Дудар.—Сонечнымі сьцежкамі— <i>вершы</i> . Выд. ЦБ «Маладняка». 1925.	15
Дудар.—Шанхайскі шоўк— <i>пэма</i> . Выд. ЦБ «Маладняка». 1926.	15
Дудар.—І залацісьцей і сталёвей— <i>лірыка</i> . Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1926.	30
Журба.—Заранкі— <i>вершы</i> . БДВ. Менск. 1924.	30
Зарэці.—У віры жыцця— <i>аповяданьні</i> . БДВ. Менск. 1925. (разысл.)	1 50
Зарэці.—Тэла вясна— <i>аповяданьні</i> . Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1925.	20
Зарэці.—Пад сонцам— <i>аповяданьні</i> . БДВ. Менск. 1925.	50
Зарэці.—Голы зьвер— <i>аповесьць</i> . БДВ. Менск. 1926.	30
Зарэці.—42 дакумэнты— <i>аповяданьні</i> . Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1926.	30
Іракоў.—Пялесткі— <i>вершы</i> . Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1926.	25
Ірашэшка.—Стрэл начны ў лесе— <i>аповяданьні</i> . Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1926.	30
Івановіч.—Золак— <i>аповяданьні</i> . БДВ. Менск. 1926.	75
Івановіч.—Радасьць— <i>аповяданьні</i> . БДВ. Менск. 1926.	25
Падабед.— <i>Вершы</i> . Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1926.	15
Случкія песьняры.— <i>Вершы</i> . Выд. ЦБ «Маладняка» Менск. 1926.	20
Трус.— <i>Вершы</i> . Выд. ЦБ «Маладняка» Менск. 1925. (разысл.)	15
Трус.—Ветры буйныя— <i>вершы</i> . БДВ. (друкуецца)	
Трус.—Ветры буйныя— <i>вершы</i> . БДВ. (друкуецца)	20
Хадыка.—Суніцы— <i>вершы</i> . Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1926.	20
Хурсік.—Першы паўстанак— <i>аповяданьні</i> . Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1925.	20
Чарот.—Завіруха— <i>вершы</i> . Менск. 1922 (разыслася)	
Чарот.—Босыя на вогнішчы— <i>пэма</i> . БДВ. 3-е выд. Менск. 1925.	
Чарот.—Веснаход— <i>аповяданьні</i> . БДВ. Менск. 1926. 2-е выд.	1 10
Чарот.—Выбраныя вершы. Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1925.	15
Чарот.—Выбраныя аповяданьні. БДВ. Менск. 1926.	
Чарот.—Карчма— <i>пэма</i> . Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1926.	20
Чарот.—Марына— <i>пэма</i> . БДВ. Менск. 1926.	20
Чарот.—Ленін— <i>пэма</i> . Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1926.	
Чарот.—Сьвінапас— <i>аповесьць</i> . БДВ. (друкуецца)	
Чарот.—Беларусь дапцожная— <i>пэма</i> (друкуецца)	
Чарот.—Чырвоныя вясчун— <i>пэма</i> (друкуецца)	
Якімовіч.— <i>Вершы</i> . Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1925.	20

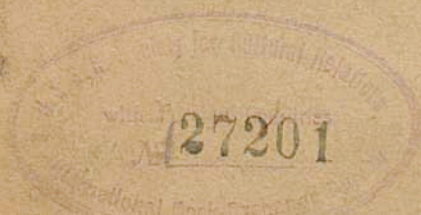
Пераклады.

Софокль.—Антыгона— <i>драма</i> з грэцкай мовы. Выд. ЦБ «Маладняка». Менск. 1926.	40
Уайльд.—Баяда. Рэдынскай турмы—з ангельскай мовы. Выд. ЦБ «Мал.». Менск. 1925.	20

Часопісі і альманахі.

«Маладняк»—орган ЦБ «Маладняка».	
«Маладняк Калініншчыны».	
«Аршанскі Маладняк».	
«Уздым»—альманах Бабруйскай філіі «Маладняка»	50
«Надзьвінне»—альманах Полацкай філіі	50
Маладняк Барысаўшчыны.	
«Пачатак»—альманах Віцебскай філіі.	

Цана 50 кап.

Сел. оидд
1994 г.

8000000032 1223